

ZSIDÓ ÉLET

FELEKEZETI HETILAP

SZERKESZTŐSÉG ÉS KIADÓHIVATAL
BUDAPEST, VIII. MÁTYÁS-TÉR 17. SZÁM
TELEFON: 363-61.

SZERKESZTI:
KECSKEMÉTI VILMOS

ELŐFIZETÉSI ÁR
EGÉSZ ÉVRE 20 PENGŐ
FÉLÉVRE 10 PENGŐ

Megnyitották

a magyar zsidóság Szabad Egyetemének nevezett előadásorozatát. Érdemes kissé elgondolkozni a magyar zsidóságnak erről az immár nem egészen új intézményéről. Eszünk ágában sincs hibát keresni benne. Az előadók között ott találjuk a magyar zsidó tudományosság sok, igen kiváló munkását, az előadások tárgyköre pedig sokat felölel a zsidó vallástudomány, zsidó történet, továbbá a zsidó irodalom, filozófia, művészet köréből, de ha végig tekintünk az előadók újszerű és tudós során, s előadások értékes és érdekes tárgyain, akkor látjuk csak igazán, mennyire messze vagyunk még attól, amit a szó igazi értelmében Zsidó Szabad Egyetemenk lehetne nevezni. S valahogy a kissé túl hangratos elnevezés árt az egész különben oly tartalmas, oly értékes előadásorozat komolyságának.

„Zsidó Szabad Egyetem...” Ha komolyan vesszük ezt a szót és mindazt, amire kötelez, nem alkalmazniuk oly intézményre, amely szűrséges is, hasznos is, értékes is, de semmiképp sem megy túl az ismeretterjesztő előadások rendes keretén. Ma, a zsidóságnak sok komoly szelleme küzd a mai zsidóság legnagyobb szellemi problémájának, a mai kultúr gondolat és az örök zsidó erkölcsi és szellemi ideál szerves, komoly és az egész embert megragadó és formáló összeegyeztetésén. Rendkívüli feladat: a mai zsidójának szellemi segítséget nyújtani, hogy szilárd, egész és harmónikus világnézeti alapra leljen a maga zsidóságában. Azok közt a gondolkodók közt, akik a leghatalmasabb munkát végzik e cél érdekében, az első sorban áll például Martin Buber, aki a mai kor legjelentősebb misztikus filozófusai közé tartozik. És Martin Buber a maga frankfurti intézetét egyszerűen Zsidó Tanháznak, Jüdisches Lehrhausnak nevezi. Pedig, amit a Lehrhaus nyújt, egész férfiak, nagy gondolkodók teljes életmunkája, akik magukat minden erejükkel és képességükkel

Boldogabb-e

Magyarország a zsidók megfogyásával?

Irta: dr. Bernstein Béla nyiregyházi főrabbi

A Magyar Statisztikai Szemle 1934. novemberi füzetében egy bennünket közelről érdeklő cikk jelent meg: A zsidók térfoglalása és elhelyezkedése a mai Magyarország területén (1830—1930.), Dr. Benisch Artur tollából. A cikk a maga eredményeivel végtelen szomorú kilátást nyújt a magyar zsidók jövőjére nézve. A statisztika adataival nem lehet és nem kell vitatkozni, azoknak tanulságát le kell vonnunk és ha lehet segítenünk kell az általuk kimutatott bajokon.

Ime, a 100 évre terjedő statisztikai adatok feltárása, eleinte kedvező haladást mutat, körülbelül 50 éven át, majd azonban lassú és mihamar gyors hanyatlást. Tudjuk, hogy az 1840. XXIX. törvények előtt az ország számos városában tilos volt a zsidók számára a letelepedés, csak a „dicsőséges” 1840-iki országgyűlés változtatta meg, felvilágosult döntésével a helyzetet és kényszerítette a városokat, hogy addig szűkkeblűen elzárt kapuikat megnyissák a zsidók előtt. (Lásd: Bernstein Béla: Az 1848/49-iki magyar szabadságharc és a zsidók, Budapest, 1898. 12—16 l.). Könnyen érthető tehát, hogy 1830-ban a jelenlegi városokat véve alapul, az összes magyar zsidók közül csak 23.7% volt városlakó, a többi falvakban el-

szórva, hisz az 56 város közül 22-ben még akkor nem lakhatott zsidó.

A következő 50 év alatt megnövekedett a zsidók száma Magyarországon, főleg bevándorlás folytán és 1880-ban már összesen 296.044 zsidó lakik itt, az összlakosságnak 5.6%-a. Ekkor már elhelyezkedtek és megváltozott elhelyezkedésük, főleg az ipar és kereskedelem fejlődése folytán; ekkor már a zsidók fele: 49.2% városlakó, és pedig majdnem egyenlő részben: 24.9% jut Nagy-Budapestre, 24.3% a vidéki városokra. Egyik érdekes oka ennek a zsidó térfoglalásnak az is, hogy korábbi, erős versenytársaik a kereskedelemben: a görögök és szerbek önként visszavonultak, vagy meggazdagodva „urak” — földbirtokosok, honorációrok — lettek, vagy elvándoroltak, kipusztultak.

Igy maradt a zsidó, az ország lakosságának nélkülözhetetlen, hasznos eleme a kereskedelem terén, melyen évszázados gyakorlat folytán — hisz zárólag erre voltak szorítva —, kiválóan megállották helyüket és felvirágoztatták az országot, első sorban szép fővárosát. Különösen kitűntek abban a szabad-elvű korszakban, mely a kiegyezés után, oly szerencsésen uralkodott Magyarországon és mely nem ismert osztály- és fajgyűlöletet, nem akarta a népesség

a nagy feladatnak, az új zsidó kultúröntudat munkálásának szentelik.

Ne vigyük túl könnyen a szavaink és intézményeink értelmét. Ha a Gondviselés kegyelme meg is kímélt bennünket, magyar zsidókat, azoktól a keserves megpróbáltatásoktól, melyek németországi testvéreinknek jutottak osztályré-

szül, azért nálunk is sürgető erővel jelentkezik a zsidó kultúröntudat, a zsidó szellemi szintézis megmunkálásának problémája. S akkor beszélhetünk majd Szabad Egyetemről, ha ennek a problémának megoldásába legalább komolyan belefogtunk. Addig elég volna zsidó ismereteket terjesztő előadásorozatáról beszélni.

egyik rétegét sem erőszakosan visszazsorítani, hanem engedte, hogy mindenki felhasználja tehetségét, igaz szabadságban, az ország és a maga javára. Hogy a zsidók tényleg előmozdították az ország haladását, azt letagadhatatlan eredményekkel igazolták. *Nem is lehetett ez másként oly néprétegnél, mely magyarosodás tekintetében a második helyen, közvetlenül a reformátusok után következett, műveltség, írnokvasni tudás terén pedig 95.6%-kal az összes magyarországi felekezeteket felülmul.* (Magyar Statisztikai Szemle 1924. 260 l.) Még a 20-ik század elején is fejlődött és szaporodott a magyar zsidóság 1910-ben érte el a legmagasabb fokot, amikor az összalakosság 6.2%-át képezte a mai területen. Ez időponttól kezdve azonban már lassú visszafejlődés mutatkozik. A természetes szaporodás kezd gyengülni és 1927-ben már deficitet az állapot. Ennek azonban már nem egyedül a természetes szaporodás csökkenése az oka, mert emiatt, mint a cikk írója megállapítja, csak 224 főnyi fogyásnak szabadott volna mutatkoznia, tényleg pedig 28.788 főnyi volt a hiány.

Ezt közvetlenül a sűrű elvándorlás okozta. De mi okozta az elvándorlást? Talán hitlenek lettek azok a zsidók hazájukhoz, mert jobbat találtak? Bizony nem! Csak a kényszer vitte őket rá, mert hát azt nem lehet senkitől követelni, hogy tudatosan az éhhalálnak tegye ki magát és családját. A gazdasági helyzet romlása, melyet kormányintézkedések még növeltek, kényszerítette a zsidókat, hogy máshol keressenek megélhetést, habár nagy és nehéz küzdelmek után is. Ugyanez a körülmény okozta azt a feltűnő tényt, hogy a falvakból a zsidók, — sajnos, nem a zsidóság előnyére, — folyton a városokba húzódtak úgy, hogy 1930-ban már a magyar zsidók háromnegyed része városiak. A falvakban lakó zsidók száma pedig 43%-kal apadt. Persze, a különböző szövetkezetek, melyeket a kormány igen erős mértékben támogatott: a Hangya, Háztartás, stb. tönkretették irreális versenyükkel a falusi zsidókat. Hisz azoknak a szövetkezeteknek üzletvezetői nem sokat törődtek azzal, hogy az üzlet deficittel dolgozik, ők megkapták azért fizetésüket és ha hiány mutatkozott, az állam fedezte azt.

Nos, most már joggal vetjük fel a kérdést, *boldogabb a falu népe, hogy sikerült onnan a zsidókat elűzni, boldogabb-e a mai Magyarország, hogy a zsidók száma 1920-tól 1930-ig 5.9%-ról 5.1%-ra apadt?* Menjenek ki a falvakba

az urak és nézzék meg, mily szegénység uralkodik ott! Amikor a Mózes zsidó vette meg a paraszt terményét és adott neki mindent előre hitelbe, akkor boldogult mindakettő és jobban tudta adóját fizetni, mint mikor a Futura nagy hivatalnokkora intézi a terményüzletet, többnyire kellő hozzáértés nélkül. Az a falusi zsidó egymaga családjával intézte üzletét csekély költséggel és megszerezte szerény megélhetését, amivel csak hasznára vált a társadalomnak, a köznek.

Épp így érthető, hogy azok a különféle küll- és belügyi kereskedelmi alukulatok képtelenek azzal a mozgékony-sággal és hozzáértéssel végezni a bonyolult kereskedelmi ügyleteket, amire a fürge, gyorsgondolkodású és gyors cselekvésű zsidó kereskedő, évszázados gyakorlat után, képes volt. A bürokratizmus nehézsége nem való a kereskedelem lebonyolításához és rendszerint elkési a kellő pillanatot, amikor az üzletet eredményesen lehetne megcsinálni.

Mi tehát joggal szögezzük a mai állapotok előlűzői elé a kérdést: Boldogabb-e a csonka Magyarország, a zsidók tetemes megfogyatkozásával? Nem-e áll inkább az a tény, hogy nem csak a zsidókat tette tönkre ez az erőszakos eljárás, mely őket a kereskedelem sok ágából mindenféle rendelettel kiszorítja, hanem magát az országot is!

A kiváló, nagynevű publicista Rákosi Jenő megírta annakidején a Budapesti Hírlapban, mikor az még független lap volt, hogy bizony rossz gazda az, aki a szennyes vizet kiönti, mielőtt tiszta van helyében. Nem lehet kereskedői osztályt máról-holnapra elővárazsolni és nem lehet azt a zsidó kereskedőosztályt, mely hosszú, évezredes gyakorlat által csodálatosan kifejlesztette kereskedői tehetségét, egyik évről a másikra pótolni, másikkal, melyet még hozzá nem a becsületes, komoly verseny tanít meg kereskedői ügyességre, hanem állami beavatkozás állít ki a piacra, anélkül, hogy kellőképpen előkészült volna a nehéz feladatra.

Joggal állítjuk tehát a tények alapján, hogy a mai Magyarország nem lett és nem is lehet boldogabb a zsidók számának erőszakos és gyors csökkentésével, mert ez az ügyes és értelmes néposztály mindig csak hasznára volt az országnak, ha ellenségeink nem is akarják azt beismerni. *Bizonyos az is, hogy Magyarország újra boldogabb lesz akkor, ha minden néprétege és azok között a zsidók is, akadálytalanul boldogulni fog!*

Az első ember

A mennyei seregek között suttozva kelt szájról-szájra a hír: az Úr elhatározta, hogy megalkotja az embert. És az angyalok egész nagy serege ott tolongott Istennek hallhatatlan trónja körül és ujjongtak és zokogtak, örvendeztek és bánkódtak.

— *Váltsd valóságá a szentséges eszmét — kiáltották az angyalok, — helyezd a királyt a föld trónusára! . . .*

— *Ne tedd Urunk, óh ne tedd! — könyörögtek más angyalok és hangjuk félelemmel volt tele.*

Am hirtelen mélységes csend támadt a szférákban, a trónus előtt megjelenik a könyörület angyala, térdet hajt s szól:

— *Váltsd valóságá a szentséges eszmét, Uram; add a földnek a te képmásodat, én a könyörület érzését adom új teremtményednek útravalóul és ő lesz akkor teremtedes koronája.*

De a béke angyala mély sóhajtással így szólt az Úrhoz:

— *A teremtedes felett az én szellemem uralkodnék és édes harmóniában olvadna egybe minden a földeken. Am az ember, ez a nyugtalan lény, amelyet most akarsz életre hívni, mindenhorú az egyenetlenség, a gyűlölködés, a háború rémét viszi magával.*

— *Minden bűn és mulasztás megtorlója lennék — rágott szavába az igazság angyala, — törvényem alá kényszeríteném őt és a béke ismét felvirágoz-nék!*

— *Teremtsd meg, Urunk, teremtsd meg!*

— *Igazság atyja! — zokogta az igazság angyala — a hazugság kútforrását adod a földnek.*

És a mennyei seregek arcát a gyász fellege árnyékolta be és mély csend következett.

De a trón mélyéből felzúgtak a szavak:

— *Fékezd fájdalmad, óh leányom, mert téged rendellek az ember mellé társául földi vándorútján!*

És az angyalok serege fájdalmasan zúgta:

— *Legszebb ékességedtől fosztoz meg trónodat. Az igazság minden gondolatod pecsétje, koronád ragyogó ék-lőve.*

És a trón mélyéből ismét megszóltalt a hang:

— *Égről a földre, földről az égre fog szállani az igazság szüntelen vándorlás-ban és ő lesz a kapocs, ami a földet egemmel összeköti.*

És megteremtette az embert . . .

Templomi himnuszokat készítő művészies kivi **Herz Emma** telben o'csó árak mellett aranyhímező Budapest, IV., Kossuth Lajos u. 3.

Duschinszky jeruzsálemi főrabbi a magyar orthodoxyáról, a Jisuvról és az Aguda hivatásáról

Kiváló laptársunk: a „Hoemesz” rendkívül nagyjelentőségű levelet közöl Josef Zwi Duschinszky jeruzsálemi főrabbi tollából, melyet az Agudasz Jiszrólól eszméjének mélyítése dolgában kibocsátott ismeretes felhívásával kapcsolatban nálunk Magyarországon és a szomszédos orthodoxia körében támadt kétségek eloszlatására szánt. A rendkívül érdekes levélből kiragadjuk a következő részleteket:

— Ifjúságunk részére nincs jobb, mint ha megmarad a halacha „négy könyv” keretében, hogy a Tórának és Awdának szentelje magát. Azonban a régebbi idők sokallta jobbak voltak; azon idők, amikor tanodáink padsorai még túlsúlyoltak voltak a tudásért szomjuhozó ifjakkal és ifjúságunk lelkébe nem idegen elgondolások és világnézetek férkőztek be.

— Amaz években, amikor a szervezett orthodoxia sziklaszilárd alapokon nyugodott, nem volt szükség az erősítéshez új utakat keresni, egy világszervezetbe való bekapcsolódás által.

— De legnagyobb fájdalomra az idők megváltoztak: „Én vagyok a férfiú, aki népem nyomorát látta”, a ki végigszemlélte, miképen gabalyodtak és sodródtak bele ifjúságunk virágai korunk új irányzatának buborékaiba, semmisségeibe.

— Az orthodoxia nem az a hermetikus vasfal immár, ami régente volt. Ezidőszerint kötelessége mindazoknak, akik az ifjú nemzedéket a hamisítatlan zsidóság részére megmenteni óhajtják, észszerűséggel mentőeszközöket keresniök. Érett vizsgálat és alapos megfontolás után beláttam, hogy a jelenlegi helyzetnek nagyon is kívánatos megváltoztatására nem marad más választás, mint az ifjúságot bevonni az Agudasz Jiszroel világszervezetébe. Bármilyen kritikákat hangoztatnak is ellene, elvitathatatlan, hogy a Tóra és Istenfelelem terén annak kimélyítése érdekében lényeges eredményeket könyvelhetünk el javára. Elérkezettnek látom már annak idejét, miszerint Magyarországon is gyümölcsözteszük. Ez képezte alapját annak, amit felhívásomban elmondottam már, hogy feltétlenül szükséges mindenütt Agudasz Jiszroel helyi és ifjúsági csoportok megszervezése. Egy pedig a Jischuv Erez Jiszroel-t és bócherek bentazását illeti, kénytelen vagyok kijelenteni, hogy e tekintetben Nagyjainknak egy nagy tévedését látom abban, hogy már előbb nem irányult fi-

gyelmük a Jischuv-ra, olyan időszakban, amikor még nem volt minden kő és minden talpalattnyi terület a szabadon gondolkozók kezében, akik hálójukat immár a Szentföld nagyobb részére kivetették. Jobban láttak azok, akik régen hirdették fennszóval a Jischuv Erez Jiszroellel szemben fennálló kötelezettségünket. De elhallgattatták hangjukat különféle kétségek és aggályok hangoztatásával, időközben sokat veszítettünk és örökségünk idegen kezébe került. Azonban még most sincs itt a vétkes hallgatás ideje, ellenkezőleg, mindenkit fel kell szólítani Ji-

schuv Erez Jiszroel javára kifejtendő tevékenységre.

— Isten segítségével még sok javítható és hozható hejre, ha az orthodoxok tiszta belátással, Istenfelelemmel párosult mizwohszeretettel bevándorolnak Erez Jiszroelbe, hogy munkálkodjanak és óvják testvéreiket a bűnbeeséstől.

— Azon idő óta, mióta Isten kegyelme lehetővé tette, hogy szentélyének csarnokában tartózkodhassam, már eléggé megfigyelhettem, hogy a szentföldi telepítési mozgalom, amely az utóbbi években különösen a lengyel orthodoxia részéről nagy haladást ért el, lényeges változást idézett elő a vallásos zsidóság javára. Már vannak telepítések, ahol a tórahű zsidóság méltóságteljesen érvényesül. Vajha szaporodnának hasonlók Erez Jiszroelban!

KÉRDÉS-FELELET

Hevesi Simon főrabbi Rómában

— Mikor és milyen körülmények között kapta főtisztelendő úr, meghívását Mussolini olasz miniszterelnökhöz — kérdeztük Hevesi Simon dr.-t, a pesti hitközség népszerű vezető főrabbiját, akiről már jelentették a napilapok, hogy olaszországi tartózkodása alkalmával kihallgatáson jelent meg a Duce-nál és a pápánál.

— Már a múlt évben, amikor Abba-ziában tartózkodtam, figyelmeztettek, hogy hasznos volna, úgy magyar, mint zsidó szempontból, ha kihallgatást kérnék Mussolinótól és a pápától. Idén ezt a figyelmeztetést, megismételték és én elhatároztam, hogy eleget teszek a felszólításnak. *A külügyminisztériumhoz fordultam, mely táviratilag utasította a római magyar követséget, hogy adjon ajánlást Mussolinéhoz.* Az ajánlást meg-

is kaptam, jelentkeztem kihallgatásra, de ismerőseim igen skeptikusan nyilatkoztak az eshetőségekről, hetekig kell várni, amíg valaki fontos, konkrét kérésekkel, a rendkívül elfoglalt Duce elé kerülhet és ez fokozottan áll fenn, most, a Laval-napok izgalmas légkörében. Kedden este adtam be jelentkezésemet az ajánlólevéllel és a következő nap reggel már ott volt a válasz, hogy a Duce ugyanaznap este 7 óra 15 perckor fogad. A kitűzött időben tehát megjelentem a Palazzo Veneziaában, öt perc múlva ott álltam a Duce előtt, akivel 20 percig beszélgettem. Rögtön belépésem és az udvariasság kölcsönös szavainak elhangzása után én ragadtam meg a szót, mert attól tartottam, hogy a Duce kezd el kérdezni engem és akkor esetleg nem mondhatom el mind-

של פסח Husvétli árut az ismeri kiváló minőségben, az idén is gyártunk.

A felügyeletet az egri főrabbi, főtisztelendő
Schreiber Simon ur
gyakorolja.

A husvétli áru gyártásának rituális felügyelete még sokkal szigorubb, mint az egész évben át gyártott áru amugy is nagyon szigoru felügyelete. E szigoru rituális felügyelet teljes erejű biztosíték arra, hogy az áru és így különösképen a husvétli áru megbízhatóságához soha kétség nem férhet.

A husvétli árut tehát a legvallásosabb emberek is a legteljesebb bizalommal fogyaszthatják.

FRANCK HENRIK FIAI R.-T.

Budapest, 113, postafiók 5.

Telefon: 68-8-45.

azt, amit elmondandó voltam. Két kérdés fekszik a szívemen — mondtam Olaszország újjáteremtőjének, a *magyar-ság és hitestestvéreim ügye*. A világnak végre tudomásul kell vennie, hogy Magyarország nem felelős a háborúért és így méltatlanul és igazságtalanul érik annak következményei. Magyarország az igazi áldozata a háborúnak. *De amíg van olyan nagy államférfi, aki az emberiség jövőjét tudja szolgálni és azokat a nagy szempontokat, amelyek a politikának az erkölcs magasságát kölcsönzik, addig nem félek attól, hogy a Magyarország ellen elkövetett igazságtalanságokat nem fogják jókátenni.* Mussolini növekvő érdeklődéssel és látható megindultsággal hallgatta az én — bevallom — izgatott-szavaimat és a következőket válaszolta igen határozottan és nagy nyomatékkal:

— *Az én álláspontom Magyarország-gal szemben változatlan. Barátja voltam Magyarországnak és az vagyok ma is!*

— Ezután arról a vallási türelmetlenségről és faji gyűlöletről beszéltem, ami a zsidósággal szemben Európában egyes államaiban felütötte fejét. És ez a vallási türelmetlenség nemcsak a zsidósággal szemben mutatkozik. De a zsidó felekezet igen sokat szenvedett az utóbbi évek során, ártatlanul. Az ideális államférfinak szem előtt kell tartania, hogy az emberiség legnagyobb szellemenek 200 éves küzdelme hozta meg a jogegyenlőséget diadalát és az emberiség érdeke, hogy ezek a vívmányok ne menjenek veszendőbe.

— *Én mindig a szabadság, egymás megbecsülésének és az egyenlőségnek elvét hirdettem és követtem — válaszul mondta Mussolini.*

— És a pápai kihallgatás?

— Rómába érkeztemkor tisztelő látogatást tettem, többek között, *Luttor Ferencnél*, a vatikáni magyar követség kánoni jogtanácsosánál és az ő útján, amikor látogatásomat viszonzta, kértem kihallgatásomat. Féléséggel együtt jelentem meg a Vatikánban. Amikor megérkeztünk, jöttek azok, akiket a pápa általános kihallgatásán volt fogadandó. Bennünket egy külön terembe vezettek, ahol trónszék állott és az ajtó mellett a svájci gárda katonái. A gárda egy tisztje lépett hozzánk, elbeszélgetett velünk, majd két szobán át egy harmadikba vezetett. Mindkét szobában külön kihallgatásra kijelöltek várakoztak. *Néhány perc múlva jött a pápa.* Először az előttünk levő szobán ment át, ahol igen röviden beszélgetett egy ott várakozó, magasrangú pappal, majd hozzánk lépett, kezét fogott velünk és mintegy tíz percig elbeszélgetett.

— Örülök, hogy eljöttek hozzám — mondtotta melegen, — nagyon helyes és kedves volt Önöktől, hogy nálam tisztelőtűket tették.

— Erre figyelmeztettem Özsentséget, aki németül beszélt velünk, hogy ha ez fásasztja, beszéljen talán olaszul.

— Nem fásaszt a német beszéd sem — válaszolta, — szívesen beszélek németül. *Voltam Magyarországon is, nagyon érdekel a magyar ügy, sajnos, amikor Önöknél jártam, nem volt ott a hangulat olyan nyugodt, mint most.* Most pedig üdvözlöm Önöket Rómában,

a jó Isten teljesítse kívánságaikat, minden sikerüljön Önöknek éspeleg teljese az Önök intencióinak megfelelően. *En a zsidóságot mindig értékeltém, igen nagyra becsülöm a milánói főrabbi t, D'Affano-t, aki gyakran jön hozzám.*

— Kezet n yujtott, mire én megkértem, engedje meg, hogy elmondjam fölötte az áldást: „Legyen álvá és dicsőítve Isten, aki az ő bölcsességéből és tiszteltreméltóságából részt juttatott az emberek kiválasztottjainak”.

— Amen! — mondtára a pápa és ezzel véget ért a kihallgatás.

ZSIDÓ VILÁGKRÓNIKA

Szélső nacionalizmus a zsidóságban

A most folyó krakkói revizionista konferencia általában a cionizmus szélső nacionalista szárnyának fokozott erő kifejtése ügy Palesztinában, mint az európai országokban ráirányítja a figyelmet a zsidó nemzeti mozgalom egy fontos belső problémájára. A cionizmus azáltal, hogy a nemezi eszmét tette meg a zsidó közösségi tevékenység alapjává, egyúttal módot adott arra is, hogy a mai korban tapasztalható szélső és türelmetlen nacionalista áramlatok a zsidóságon belül, speciális zsidó alakban merüljenek fel. A hivatalos cionista szövetség ma szigorúan távoltartja magát a nacionalizmus szélső formáitól (emiatt szakadás is állt be a hivatalos és a revizionista cionizmus között) ez azonban nem akadályozhatta meg, hogy Palesztinában és másutt is, különösen Lengyelországban, erőre ne kapjon a szélső nacionalista mozgalom, melynek maximalista formája egyenesen a nemezi szocializmusra emlékeztet.

A krakkói revizionista konferencia át akarja formálni a nemzeti alapon álló zsidóság egész politikai aktivitását a szélső nacionalizmus szellemében. A konferencia követelte Palesztinára nézve a mandátum-rendekezesek gyökeres átalakítását, minden bevándorlási korlátozás teljes megszüntetését, Lengyelországra nézve pedig a zsidók gazdasági érvényesülésének elősegítését. Kissé kínosan hat ez a heveskedés, mely mögül hiányzik a radikális nacionalista politika első és legfontosabb előfeltétele: a hatalom. A mandátumra vonatkozó revizionista kö-

vetelést a Népszövetség mandátum-bizottsága már elvetette: Anglia hallani sem akar róla. A zsidóság Palesztinában egynegyedét, Lengyelországban egy tízedét alkotja az egész népességnek. Nyilvánvaló, hogy ez a pozíció minden hatalmi politika kifejtésére merőben alkalmatlan. A hatalom frázisainak mennydörgése hatalom híján azonban egyenesen szánalmasan hat.

A német zsidók állampolgári jogai

Frick német birodalmi belügyminiszter az amerikai Haerst-lapok munkatársának adott nyilatkozatában kijelentette, hogy az új birodalmi alkotmány megalkotása során sor kerül majd az állampolgárság kérdésének rendezésére is. A miniszter jelezte, hogy a birodalmi állampolgárságot nem fogja megkapni minden német honos. „Német állampolgár” a nemzeti szocialista felfogás szerint csak „német véri” lehet, vagyis olyan, akinek családjában nincs zsidó keveredés. A többiek legfeljebb a birodalmi illetőséget kaphatják majd meg.

A német zsidóság körében aggodalommal várják ennek a kérdésnek a miniszter által jelzett módon való rendezését. Hogy a nemzeti szocialista felfogás döntő jelentőséget tulajdonít a leszármazásnak és e szempontból két radikálisan különböző csoportot, a zsidómenteset, másként árját és a zsidóvérit, vagy azzal kevertet különbözteti meg, azzal a német zsidók már leszámoltak; de hogy ez a különbségtétel már most az egyes foglalkozásokat illető rendekezesek, továbbá a szemléti és morális jelenségek teréről a legelvonható jogrend, a személyi jog terére csapjon át és az élet minden vonatkozásában elkobozza a német zsidók szerzett jogait — ezt a jogfosztást a német zsidók még mai helyzetükhöz képest is megsemmisítő csapásnak tekintnék. Hogy ez a csapás bekövetkezik-e, arra csak a jövő fog választ adni.

SCHÜCK
INTERNÁTUS

Budapest VII., Kertész-utca 2.

Tökéletes ellátás, oktatás, felére mérsékelt díjak.

Győzött az autonómia a viharos budai közgyűlésen

Heller professzor drámai bejelentése — Izgalmas csetepaté után tudomásul vették Szántó alelnök és társainak lemondását és az elöljáróság jelöltjeit választották meg — Buda bé két akar, de nem mond le önállóságáról

A budai hitközség képviselőtestülete kedden este a hitközség zsigmondutcai üléstermében rendkívüli közgyűlést tartott dr. Krisztháber Adolf elnöklésével. A rendkívüli közgyűlés megtartása tudvalevően azért vált szükségessé, mert a decemberi rendes közgyűlésen Szántó Jenő alelnök, pénzügyi elöljáró, hat elöljárótársával tisztéről meglepetésszerűen lemondott. Lemondásuk a közgyűlés napirendjén nem szerepelt, tehát tárgyalni sem lehetett, de meg az elöljáróság, amely nem tudott előre a lemondási szándékról, ahhoz nem is foglalhatott állást. Ezért a decemberi közgyűlés ügy határozott, hogy a lemondással a legközelebb megtartandó közgyűlésen foglalkozik.

Az elnök megható szavakkal emlékezett meg Krausz Mór volt képviselőtestületi tagról, aki a múlt héten 92 éves korában hunyt el, több évtizede buzgó tagja volt a képviselőtestületnek és úgyszólván élete végéig nagy odaadással foglalkozott a tanúggal és a kultuskérdésekkel. A képviselőtestület érdemeit és emlékét jegyzőkönyvben örökítette meg.

Jelentette ezután az elnök, hogy dr. Heller Bernát szemináriumi tanár napirend előtti felszólalásra kért engedélyt, s ezt az engedélyt megadta. Dr. Heller Bernát izgatottan, a könnyekig meghatva, el-elcsukló, gyakran fuldokló hangon adta elő, hogy a hitközség kebelében megindult pártmozgalomban sem jobbra, sem balra nem szándékozott állást foglalni, ámbar kezdettől fogva az volt a meggyőződése, hogy nem helyes a pesti hitközséggel egyesíteni azt a budai hitközséget, amely — és ezt különösen, mint tanítóember érezte — mindig meleg szeretettel foglalkozott az iskolagygyel, a tanítás terén szép eredményeket ért el és tanszemélyzetét megbecsülve, azzal tökéletes összhangban működik, míg a pesti hitközség e tekintetben nem áll minden kritikán felül, amire több konkrét példát idéz. Sokat tépelődött, mert úgy érezte, hogy neki, aki a profétákat tanítja, nem szabad a maga személyére annyira tekintettel lennie: nyíltan, bátran sikra kell szállania, azért, amit igaznak, helyesnek talál. Fölkeresték azután egy ívvel, hogy azt írja alá, csatlakozzék a Budát Pesttel egyesíteni akarók táborához. Az aláírást megtagadta. Erre bizalmasan figyelmeztették, hogy állásfoglalásának következményeit nemcsak a

maga személyében érzi majd meg, hanem fia is meg fogja szenvedni. Ez a megkeresés, ez a fenyegetés még kínosabbá, még nehezebbé tette tépelődését. Úgy érezte, hogy az igaznak fölismeret ügyet semmi körülmények között elárulnia nem szabad, de ha a maga személyét egészen figyelmen kívül akarta is hagyni, mint atya nem gáncsolhatta el fiának szép reményekre jogosító pályáját. Az egész közgyűlés szörnyedéssel és megbotránkoszással hallgatta dr. Heller Bernát szavait. Mindenki tudta, hogy ez a komoly, becsületes, jámbor zsidó tudós igen nehezen szánta el magát a nyilvánosság előtt vallott ilyen nyilatkozatra. Arra talán még súlyosabb okai is lehetnek, mint amiket kifejtett. Csupán az unifikációs párt négy-öt tagja próbálta dr. Heller beszédét, nem túlságosan izléses, közbeszólásokkal megzavarni, de a párt többi tagjai, csak úgy, mint az autonomisták, megdöbbenéssel hallgatták a felszólalót.

Az elnök ezután megindokolta, a rendes közgyűlés összehívását és kifejtette az elöljáróság állásfoglalását a fentebb említett lemondások tárgyában. Ez az állásfoglalás abban a javaslatban csúcsosodik ki: mondja ki a közgyűlés, hogy Szántó Jenő alelnök és pénzügyi elöljáró, valamint Bartos Andor, Beck Jenő, Goldberger Sándor, Lantos Ernő, Pfeiffer Ignác és Róna Miklós elöljáróknak tisztességükről való lemondását, sajnálattal, tudomásul veszi. Egyben köszönetét fejezi ki Szántó Jenőnek sok éven át alelnöki és pénzügyi elöljárói minőségében teljesített buzgó munkásságáért, Róna Miklósnak és Bartos Andornak ugyancsak odaadó munkásságáért és a többi lemondott elöljáróknak is dicséretre méltó tevékenységükért.

Szekely Dezső szólt elsőnek a tárgyhöz. Dacára annak, hogy az elnök figyelmeztette, hogy a napirend előtti felszólalás nem képezheti vita tárgyát, mégis hosszasan polemizált dr. Heller Bernát felszólalásával, majd azt ajánlotta, hogy a közgyűlés ne vegye tudomásul Szántó Jenő és a többi elöljáró lemondását. Ilyen értelmű határozati javaslatot is terjesztett be azzal, hogy amennyiben a közgyűlés a lemondásokat nem veszi tudomásul, a napirend 3. 4. pontját, amely új elöljárók választásáról szól, tekintse tárgytalannak. Hasonló értelemben szólt fel dr. Stein Emil és dr. László Áron.

Az előbbi azon az állásponton van, hogy a lemondás tudomásulvétele Szántó Jenővel szemben bizalmatlansági szavazatot jelentene, amit az a volt alelnök és elöljáró, aki nagyon szép sikerekkel és sok eredménnyel dolgozott a hitközség érdekében, nem érdemelt meg.

Auer Róbert pénzügyi elöljáró a konkrét szám adatok hosszú sorával igazolta, hogy azoknak, akik a hitközség pénzügyi helyzetét rossznak mondják nincs igazuk. A hitközség januárban minden kötelezettségének pontosan megfelelt, pedig az év eleje ebben a tekintetben a legrosszabb idő: több a kiadás és kevesebb a bevétel!

Gesztes Ferenc mindenek előtt arra utalt, hogy az a gazdasági egyesülés, amelyért a másik párt és Szántó Jenő is sikraszáll, nem egyéb, mint az unifikációnak egy második bővített kiadása. Azt mondják, hogy a budai hitközség rendkívül rossz pénzügyi viszonyok között van. Erre vonatkozólag utal arra, hogy Szántó Jenő, mint pénzügyi elöljáró 1933. decemberében azt mondotta, hogy a hitközség pénzügyei teljesen rendben vannak, hogy a legnagyobb könnyedséggel tudtak olyan meglepetésszerű, előre nem látott feladatokkal, amilyen például a főtemplom átépítése, megbirkózni, még a tisztviselők fizetésének leszállítására sem volt szükség. 1934. februárjában pedig, a zárszámadási közgyűlésen a volt alelnök már odanyilatkozott, hogy „megnehezült az idő járása fölöttünk.” Folyton arról beszélnek, hogy elköltöttük a hitközség alapjait. Hát ezért ki felelős? Szerintem joga volt az elöljáróságnak az alapokhoz hozzányulni, mert pl. föllánytorgták a nyugdíjalapot. Nekünk nincs nyugdíjalapunk, de a hitközség közgyűlése mindig gondoskodott, a jövőben is gondoskodni fog a nyugdíjasok illetményeinek fedezetéről. Különben 28 esztendő mulva fölszabadul a hitközség háza a rajta levő jelzálogtehertől. Ez a ház csak elegendő a nyugdíjalap fedezetének? Beszéltek arról, hogy Chevránk bajban van. A Chevra ügykezelésének ellenőrzésére joga van a hitközségnek. A hitközség fölügyeleti jogánál fogva Szántó alelnököt bírta meg, vizsgálja meg az üdülőház megvételére vonatkozólag a pénzügyi részt. A kiküldött szakértői megbízottnak kötelessége lett volna vétőt emelni.

— Azt mondják, fölhasználtuk a lágmányosi alapot. Nem használtuk föl. A lágmányosi templom céljára ott vannak a telkek, ingatlanok. Maga Schwarcz Samu körzeti elnök nyilatkozott úgy, hogy a mostani ingatlanok mellett nem szabad a hitközség ingatlanait eladni. A lágmányosi templomot nekünk kell föl-

építeniünk! Azt mondják, hogy ha a gazdasági egyesülés létrejön, a pesti hitközség nekünk kétszáz ezer pengő ad. Ha ez ajándék, akkor „tímeo Danaos et dona ferentes”. A lágymányosi templom kell, de csak olyan templom, amelynek minden tégláját ez a hitközség szerezte meg.

— Amíg Szántó Jenő volt a pénzügyi előjáró, a hitközség pénzügyi helyzete jó volt, amíg lemondott, a helyzet megromlott. Meg fogjuk védeni az autonómiát. Az autonómiát „nec arte, nec Marte”, sem művészettel, sem csellel elvenni nem hagyjuk. Küzdünk az autonómiáért, hogy az utánunk következők azt mondhassák, hogy a háború utáni Magyarországon Budán volt egy zsidóság, amelyet megfosztottak vagyonától, nyakába varrták a numerus clausus-t, de eszményeink nem tudták elvenni, mert a mi eszményünk a Tóra, az igazság, az út, amelyen haladunk. Végül arra kérte a közgyűlést, fogadja el az előjárósági javaslatát, vegye sajnálattal tudomásul a lemondásokat és válasszon új alelnököket, új előjárókat.

Főszóltat még Szántó Jenő, aki előbb dr. Heller Bernátot biztosította az irányában táplált meleg érzelmeiről és arról, hogy állásfoglalásáért semmi oldalról sem őt, sem hozzátartozóit támadás érni nem fogja. 1933. decemberében csakugyan az volt a helyzet, aminek leírta. Akkor azonban nem láthatta előre a tornyosuló felhőket, amelyekkel 1934. februárban már tisztában volt. A chevránál is megtette kötelességét. Az üdülőház vásárlásához csak akkor járult hozzá, amikor a szakértők kimutatták, hogy a vétel rendkívül előnyös és hogy a pénzügyi fedezet megszerzése nem ütközik akadályokba.

Elnök ezután húsznál több tag irimbeli kérelmére bezárta a vitát és elrendelte a titkos szavazást, először az előjárósági határozati javaslatára és ha azt elvetnék Székely Dezső javaslatára, aki azonban a szavazás megejtése előtt javaslatát visszavonta. A megejtett szavazásán 67-en elfogadták az előjárósági javaslatát, tudomásul vették Szántó Jenő alelnök és társai lemondását, 57-en pedig elletene szavaztak.

A szavazás eredményének kihirdetése után ugyancsak titkos szavazással megválasztották az új alelnököket és négy új előjárót, még pedig: alelnökké: dr. Csohádi Samut 78 szavazattal egy ellenében, az egy szavazat Szántó Jenőre esett, előjárókká Fán Fülöpöt, Lőrinc Gézát, Sebők Szigmondot és Vető Sándort a leadott összes 79 szavazattal.

A megválasztottak nevében dr. Csohádi Samu alelnök köszönte meg a bizal-

mat és biztosította a közgyűlést, hogy egész odaadással, minden erejükkel és tudásukkal fognak a hitközség javára dolgozni. A békét nem mi bolygattuk ugyan meg, de mindent el fogunk követni a béke helyreállítására, azonban csak olyan béke lehetséges, amely nem jár a megaláztatással, nem jár önrendelkezési jogunk elvesztésével.

Elnök néhány buzdító szót intézett még az újonnan megválasztott előjárókhöz. Hangsúlyozta, hogy nemesak utódainknak vagyunk felelősek azért, hogyan

A legtanulságosabb családi jelenet Izrael ősatyának házában

Irta: dr. Links Izsák közzei főrabbi

A zsidó családi élet egyik legszebb jelenete, ha pénteken este a család-anya a templomból haza jön és gyermekei egyenként hozzá sietnek és ő megáldván őket meg is csókolja. Leányainak azt kívánja legyenek Sára, Rivka, Ráchel és Lea méltó utódai, hogy a hármasság áldás teljességébe menjen rajtuk. Fiatait pedig figyelmezteti, gondoljanak egész életükön át Efraim és Menassera, hogy a ko'ániták áldása életükben megvalósuljon. Az atyának gyermekei iránti határtalan szeretete így nyilvánul meg legjobban és azért fiai és leányai még mint felnőttek, mindig csak azon vannak, hogy szüleiknek soh'se okozzanak bánatot, szomorúságot; keresik az alkalmat, hogy őket megörvendessék, tanácsot tőlük kérnek, s ügyes-bajos dolgaikat velük beszél meg.

Ez a péntek esti családi jelenet annál bensőbb, ha nem csak az atya, hanem az anya osztogatja gyermekeinek az áldást. Egyszer láttam ezt egy falusi jámbor zsidó házában, és nagyon meg voltam hatva.

Kevesen gondolkoznak a fölött, miért kívánjuk, hogy fiaink „olyanok legyenek, mint Efraim és Menasse”, miért nem inkább, hogy legyenek Ábrahám, Izsák és Jákob méltó utódai? Ilyen forró óhaj talán inkább felelné meg, hisz leányainkat inkább tényleg ősanáinkra emlékeztetjük. Erre feleletet ad nekünk hetizaskasunk azon komoly jelenete, midőn a beteg patriarchát József két fiatal látogatója meg Jákob kijelenti, hogy két unokája: Efraim és Menasse oly fia, mint Róuben és Simon, szóval adoptálta őket. És tényleg, Efraim és Menasse mindig két törzsek számított. De nem ennek motívumáról essék szó, hanem Jákob azon feltűnő viselkedéséről, hogy midőn jobb kezét a fiatalabb Efraim, bal kezét az elsőszülött Menasse fejére tette előbb nem őket, hanem „József áldotta meg.” (I. 48. 15.) Sok biblia magyarázó ezt úgy érti, hogy „a gyermekek áldásának első sorban a szülők örvendének.” Ez minden esetre igaz, de nem szabad arról megfeledkeznünk, hogy a Tóra hangoztatja: (I. 48. 20.)

„Megáldotta őket (is) azon napon.” Tehát kezét az unokák fejére téve — megáldotta első sorban az ifjak atyját. Mert Jákob ez álcózásában arra figyelmezteti József fiát, hogy rajtuk Ábra-

védjük meg a hitközség érdekeit, első sorban autonómiáját, hanem elődeinknek is. Régi hitközség vagyunk, amely nem válhat hütlenné hagyományaihoz. Az elnök is nyomatékosan kiemelte a hitközség békevágyát és ezzel a drámai jelenetekben bővelkedett közgyűlés éjjel 11 óra táiban véget ért.

A diadalmas autonómiát védők, mint értesülünk, most maguk részéről is erőteljes akcióhoz látnak és jövő csütörtökön, január 24-én megalakítják a Buda Autonómiáját Védő Pártot.

hóm, Izsák és Jákob neye említessék.” azaz, hogy az ősatyák méltó utódai ők. Kösse szívükre, hogy „hogy a patriarchák az Örökkévaló színe előtt jártak;” (I. 17. 1.) utánozzák őket! Bizonyítsa nekik Izrael életéből, hogy „a Mindenható gondoskodik mincig jámboraírói.” A kenyéért való harcban ne adják fel jámborságukat! És minden zsidónak azt is kell tudnia, ha üldöznek is minket gyűlölnék, jóságos Teremtőnk mindig küldi angyalait, akik minket minden bajból megmentenek.”

Ez az álcás Józsefnek szolt és ez a szülők legszebb áldása. Az ifjakra pedig álcás az, ha az idealizmus előbbre helyezik a realizmusnál. Mert Efraim idealista volt. Mindig Gósenben tartózkodott nagyatyjánál. Menasse világi volt, már gyermekkorában tolmács és atya oldalánál. Legkiválóbb ősatyánk, aki mind a tizenkét fiát mentette meg a bálványimádó emóri káros befolyásától, arra tanította Efraimot, hogy világi dolgokkal is foglalkozzék mint bátyja. De őt is figyelmeztette, hogy sajátítsa el magának öccse idealizmusát, mert az idealizmus karöltve a realizmussal vezet az isteni úton. Azért „veled áldjon Izrael: Tegen téged a Mindenható olyanná, mint Efraim és mint Menasse.” — Ha festő volna, megörökíteném e jelenetet, hogy Menasse a nagyatyja jobbján, Efraim a balján áll és a patriarcha József — az ifjak atyja jelenlétében — jobbát mégis Efraim, balját pedig Menasse fejére teszi, hogy minden kor szüleit és gyermekeit hathatósan intse, hogy a valóságra, a jámborságra fektessék a fősúlyt. Csak ez hoz áldást a nevelőknek és növendékeknek. És azért időmön egy nagy gondolkodó figyelmeztető szavait a szülőkhez: „Je mehr wir unsere Kinder lieben, um desto weniger kann uns das genügen, dass sie nur in unsere Fusstapfen treten; sondern die Kinder sollen besser werden als die Eltern waren, und so ein jedes heranwachsende Geschlecht sein erziehendes überlegen zu seiner Zeit. (Schleiermacher.)

A XI. izr. községkerület ifjúsága annak tudatára ébrezt, hogy neki is a zsidóság fenntartása körül nagy hivatása van. Felszólítja az egész magyar zsidóságot arra, hogy törekszenek az ifju nemzedékek. Ezen ébresztéshez járuljanak hozzá ezen gondolataim is!

Egy előadás után

Az előadásnak vége. Felállok és körülnézek. Az előadóasztal körül hirtelen tolongás támad és a kavargó tömegből széles tenyerek nyuladznak előre gratuláns kézszorításra. A terem visszhangzik a tapsorkántól és az elragadtatás hangján igyekszik mindenki, lehetőleg tanuk előtt és kellő hangossággal igazolni, hogy ott volt az elnök úr öméltósága előadásán és hogy öneki bizony az nagyon tetszett.

A terem képe egészen ünnepi. Az első sorokban előkelőségek ülnek, kegyelmes és méltóságos urak és hölgyek vegyest. Nem is mind zsidók, vagy legalább is nem mindegyik egészen az. Az oldaltermekbe is jutott publikum. Ha most toppanna be a terembe egy idegen, azt híhetné, hogy valami híres primadonna lépett itt fel és a tömeg azért nem akar oszladozni, mert még valami ráadást vagy megisméltést vár...

Valahogy keresztül verekszem magam a gardróbon és elgondolkozva baktatok lefelé a lépcsőn. Egyszerre csak ismerős hangok ütök meg hátulról a fületem. A természetes gyárigazgató és az állástalan megkopott tanár jöttek mögöttem lefelé.

— Nos, kedves szerkesztő ur, hát mit szól ehhez? Hát nincs ennek az embernek *gevureja*? — lelkendezik a gyárigazgató. Ha kell: bankár, ha kell: politikus, ha meg az kell: hát tudós is!! És milyen nagyszerű, milyen alapos!

— Na, na! — csattan fel a tanár hangja. — Ez talán egy kicsit mégis sok. Tudós?... Alapos?!... Nézze kedves igazgató úr, lehet, hogy Ön helyesen állapította meg, hogy az elnök jó bankár és jó politikus, ehhez én nem értek. De már, hogy tudós volna és hogy ezzel az előadással alapos munkát végzett volna, erről inkább érzem magam hivatottnak véleményét mondani. Hát én ezt tisztellel kétségbe vonom.

— Egyezünk meg abban, szólok közbe én, hogy az előadás tényleg szép volt, érdekes volt és hasznos volt! S még valamit mondok: szükséges is volt! Hogy tudományos és elég alapos volt-e, ez nem is fontos kérdés. Fontos ellenben az, hogy újra meg újra meg kell mondani a magunk igazságát, bátran és nyíltan. És az elnök erre igenis hivatott. Nem mint tudós, ebben önmek van igazam, tanár úr, hanem mint az az ember, aki népszerűségével, a hitközség ügyeinek rendbehozatalával, a nagy fegyelemmel, amit a kilében tart, olyan

tekintélyt tudott magának biztosítani, hogy szavára felfigyelnek.

— Na látja tanár úr, a szerkesztő úr is nekem ad igazat.

— Hát hiszen azt én is elismerem, hogy ő okos, tehetséges és főképpen ügyes ember. De engedelmet kérek, miért kell öneki a tudóst is játszania? Ki várja tőle azt, hogy ő tudós is legyen? Ki követel tőle „tudományos” előadást? Miért kellett a Szabad Egyetem előadássorozatát éppen öneki és éppen egy „tudományos” előadással megnyitni? Az rendben lett volna, hogy ő, mint a hitközség elnöke, bevonul a Szabad Egyetem előadóinak élén a terembe, üdvözlő a publikumot, néhány szóval kifejezi örömét afelett, hogy a nagy gólesz ellenére a magyar zsidó tudósoknak még megvan a lelkierejük a tudomány önzetlen fejlesztésére, stb. és azután megtartotta volna a megnyitó előadást — esetleg ugyanilyen ünnepléses külsőségek között — a magyar zsidó tudományosság egy igazi prominense. Ez szép lett volna. Ezzel szemben ő bevonult ugyan a terembe, de nem a tudós előadógarda élén, — ezek közül alig volt is ott egy, kettő — hanem azoknak az élén, akik őt minden alkalommal körülhapsolják és körüléljenzik. Csodálom, hogy ő, mint okos ember a tudós tógájában akart tetszelegni.

— Ami pedig az alaposágot illeti, folytatta a tanár, hát azzal meg így áll a dolog. Az előadás címe a *mai magyar zsidóság helyzetképét* ígérte. Ezt nem kaptuk meg. Megkaptuk azonban egy egy hiányos és vázlatzerű összeállítást néhány eseménynek, amelyek a mai helyzet kialakulását megelőzték. De roppant hiányosan! És e hiányosság mintha nem is véletlen volna, hanem mintha talán szándékosság is volna benne. Tagadhatatlan, hogy egy *Vázsonyi Vilmos*nak, egy *Sándor Pálnak* multhatatlan és feleldhetetlen érdemei voltak a kegyetlen magyar zsidó sors elleni küzdelemben. Sőt azt sem tagadom, hogy a vállveregetésből még néhány *dii minorum gentium*nak is kiújthat. De ha már úgynevezett „tudományos” előadást tart valaki, még pedig olyan helyen, ahol a tudományos elfogulatlanság a legfőbb morális kötelesség, akkor hogy történhetik meg az, hogy kihagy és kiflejti olyan személyiségeket, akik nem kisebb érdemeket szereztek a zsidóságért való harcaikkal

és akiknek ezekről az érdemeiről minden magyar zsidó tud is, azokról tehát *neki is* kell tudnia. Hogyan felejtkezhetik meg egy *Bródy Ernőről*, aki egyik legértékesebb fegyvertársa volt a zsidó ügyért való harcban Vázsonyinak. és akinek az akkori *Pesti Hírlap*-beli cikke a magyar zsidóság történetében helyet biztosítottak nevének? Vagy hogyan felejtkezhetik meg *Fabián Béláról*, aki mint az akkori ifjuság vezére állott Vázsonyi és Bródy mellett a harcban? Pikkás igt ad ennek a feledékenységnek az a körülmény, hogy Bródy Ernő és Fabián Béla ott ültek az első sorban az előadáson! És tudományos elfogulatlanság-e az, hogy a kommün utáni időkről szólva semmi mondanivalója nincs egy *Székely Ferencről* — szintén ott ült a halgatóság első sorában — akinek pedig rendkívül fontos szerepe volt a külföldhöz intézett deklaráció létrejöttében, aki a kilengések legkészségbejöttőbb napjaiban prófétai szuggesztivitással tartotta a lelket a zsidóságban, amikor a Dohány utcai templom szószékéről intézett bátorító, vigasztaló és türelemre, kitartásra, hűségre buzdító szavakat a magyar Izraelhez — ami akkor valóságos tetszámbe ment — és aki mindezen felül még egy icike-picike személyi szolgálatot is tett a „tudós” előadónak. Tudvalevőleg az ő ajánlata emleték a mai hitközségi elnökököt dr. *Glückstahl* Samuval szemben az elnöki székbe. Erről a Székely Ferencről megfeledkezni, lehetett talán — Szombathelyen, de az akkori és ottani felolvasás budapesti reprizére mégis át kellett volna mégegyszer nézni a tudományos objektivitásnak legalább a látszata kedvéért a kéziratot. Vagy miért nem esett szó egy dr. *Dombóvári Gézáról*, aki a kommün utáni zsidóüldözések idején annyi áldozatos önzetlenséggel állott az üldözöttek mellé, vagy egy *Gábor Gyuláról* és még egy, két érdemes zsidóról, akiket pedig a történelem, az igazi történelem nem fog elfelejteni!?! Azért — megmondom én, ha nem tudnák — mert ez a „tudományos” előadás — csak kortescélokat szolgált!

— Ugyan, kérem micsoda kortescélokat szolgált volna? Maga rémeket lát tanár úr, mondja az igazgató.

— Hát maga nem tudja, hogy nemsokára választás lesz, még előbb kongresszus lesz, meg aztán hogy még nem egészen teljes az impérium sem, aminek kiépítését pedig az elnök úr nem tartja éppen hiú ábrándnak...

Zsidósors a Saarvidéken

A horogkeresztesek a népszavazás előtt fölkeresték a zsidókat és kérték álljanak Németország pártjára

A Saar-vidéken lefolyt a népszavazás. Nem volt kétséges, hogy a Németország-hoz való visszacsatolás többséget kap, ellenben meglepetésként hatott, hogy közel kilencvenegyszázalék szavazott az anyaország mellett. Normális viszonyok között kilencvenkilenc százalék se kellett volna meglepetést, most azonban, amikor a katolikusokkal, marxistákkal és zsidókkal szemben az üldözést hirdető rezsimmel szemben való állásfoglalást is jelentette a szavazás, méltán meglepő, hogy a túlnyomórészt katolikus ország-rész, a több százezerfőnyi marxista munkásság és a nyolcezerfőnyi zsidóság, mégis Németországra adta votumát. Magyarázat: minden vallási és politikai nézet ellenére is a Saarvidék népe elsősorban németnek érzi magát.

A népszavazás elődje után a zsidóság jövődjéje vígasztalan. A német zsidóságban a hazafiasság mindenkor éppenolyan élénken élt, mint a keresztény németekben. A visszacsatolás érdekében a horogkeresztesek által alapított Deutsche Frontba zsidók is beléptek. A zsidó polgárságot a szavazás előtt sorjában meglátogatták a horogkeresztes vezérek és biztosították őket, hogy hazafias magatartásukat méltányolni fogják, nem lesz bántódásuk, jogaikat nem érintik. A zsidóság hitte ezekben a kijelentésekben, bár felelős helyről semmiféle biztatást nem kapott. A saarbrückeni főrabbit, Ruelf doktort „aki öt és fél éve áll a hitközsége élén, egy magát dr. Könignek nevező férfi látogatta meg és megkérte, vegye rá híveit, hogy Németországra szavazzanak. A főrabbi látogatójának, aki azt hangoztatta, hogy Goebbels propagandaminiszter egyenes megbízásából kereste föl, kijelentette, hogy

a zsidók szívük sugallata szerint cselekednek, ha Németországra szavazznak, de az anyaországban történtek után érthető és indokolt aggodalomban élnek, hogy jogaikat egzisztenciájukat elvesztik.

König dr. az ellenkezőjét hangoztatta. A főrabbi rámutatott, hogy már hónapok óta ijeszítő jelenségek tapasztalhatók. Az iskolákban a zsidó gyerekeket csúfolják és megalázzák, szinte mindennapos, hogy iskolábamenet inzulálják őket, társas kirándulások alkalmával zsidógyalozó énekeket dalolnak a diákok és a különböző tárgyak tanítása közben tanítók és tanárok a zsidó faj alacsonyrendűségét magyarázzák. Erre Goebbels megbízottja azt válaszolta, hogy ezek felelőtlen cse-

lekmények. A főrabbi végül is azt kérte, hogy produkáljon egy olyan a zsidók jövődjé sorsát biztosító nyilatkozatot, amelyet a birodalmi kormány három tagja ellenjegyez, és akkor nyugodt lélekkel ajánlhatja a Németországra való szavazást.

König dr. első látogatása után többé nem jelentkezett. Ruelf dr. felelőssége tudatában és a zsidókra váró szenvedések felől való aggodalmában még az utolsó napon egy cikket juttatott el a sajtóhoz, amelyet a legtöbb világlap teljesében vagy részletekben leközölt. Ebben az írásában lángoló szavakkal

hívta föl a hatalmak figyelmét a saarvidéki zsidóságra váró szenvedésekre.

Cikke hatása alatt a világ minden táján gyűléseket tartottak és tiltakoztak, hogy

A szidra margójára Besálách

**Írta: dr. Rubinstein Mátyás
szekszárdi főrabbi**

„Akkor énekelné Mózes s Izrael fiai ezt az éneket az Örökkévalónak, s szólának mondván: Éneklek az Örökkévalónak, mert fenséges Ő, lovat lovasával tengerbe vetett! — „Erősségem az örökkévaló s énekem segítségemmé lön nekem; ez az én Istenem, Őt dicsérem, atyámnak Istene, Őt magasztolom.”

Ne magyarázzunk most. Vegyük a dolgot úgy, mint van. Az egyik oldalon egy gögös, elbizakodott zsarnok, aki megszámlálhatatlan hadakkal rendelkezik akaratának végrehajtására; a másik oldalon egy agyonsanyargatott, agyonkínzott, szolgaságra vetett nép. Emberi számítás szerint azt lehetett hinni, hogy a nagyhatalmú zsarnokuralom fennmarad, a szolgaságba hajtott nép nyomorúságában felőrlik, elenyészik.

Nem így történt. A gög megtörött, a zsarnokság romlásba, vészbe sülyedt. „A Faraó szekerei s hadai tengerbe zuhantak.”

Ez nyilván az isteni Gondviselés intézménye volt. A csodás megmentésen érzett öröm üjjongó dalban tört magának utat: „Akkor éneklé Mózes s Izrael fiai ezt az éneket az Örökkévalónak s szólának mondván: Éneklek az Örökkévalónak, mert fenséges Ő, lovat lovasával a tengerbe vetett.”

saarvidéki zsidóságot a horogkeresztesek bosszújának kiszolgáltassák.

Amíg a szavazás előtt a náci saarvidéki vezére Brücker többször is kijelentette, hogy

minden erőszakosságot elnyom és megakadályoz, a szavazás után egy a zsidók jövődjé sorsa felől érdeklődő angol újságírónak kijelentette, hogy a zsidókra a Saarvidéken ugyanaz a sors vár, mint amelyen Németországban.

Természetes ilyen körülmények között, hogy mindenki, aki teheti menekül. Elsősorban Ruelf doktornak kell elhagynia községét, mert még papi palástja sem védheti meg a reá váró üldözés elől. Barátai és tisztelői lehetővé tették számára, hogy Palesztinában helyezkedhessenek el. Hitközsége templomi ünnepség keretében búcsúztatta el január tizennegyedikén. A főrabbi nagy beszédben búcsúzott. Szónoklatának hatása megrögzött volt. A hívek sírfafakadtak, fájdalommal a földre vetették magukat.

S szövődött a dal tovább: „Erősségem az Örökkévaló s énekem, szabadítómám lön nekem...” „Erősségem az Örökkévaló nekem”, És ez a bizalmat sugalló igazság nagyjelentőségűnek bizonyult Izrael történetének folyamán. Az Örökkévaló útján célirányosságát észlelünk az üdv irányja felé. Az őshomályból fellobbantotta a világító fényt, úgy szintén a bálványimádás homálya mögül föl akarta ragyogtatni az Ő képmásához méltó hitet s erkölcsöt.

Ennek a feladatnak a teljesítésére pedig kiszemelte magának Izraelt. De előrelátható volt, hogy ez a szerep a maga különlegességével martiriumot fog hozni Izraelnek: egy az Ő hitével az egész világtól eltérő népszíjetecke a nagy óceánban, mint a Talmud szójátékszerűen, találóan értelmezi a Szinaj szót: „Sejördő misom szinoh leóloom”, ahonnan gyűlölet szállott alá a népek szívébe.

Hogy Izrael állhassa feladatát, szükség volt bátorításra, s ezt merítette az igéből: „Erősségem az Örökkévaló s énekem, szabadítómám lön nekem.”

Aki a nagy s nehéz küldetést rábizta, vele van, őzri, óvja s kiszabadítja a leg súlyosabb válságból is, ahogy kiszabadította hajdan az egyiptomból is.

Most is válságos idöket él Izrael — nemcsak külső vonatkozásban, de fájdalom, belül: ritkulnak sorai, enyészik, sorvad. De mi csak tartunk ki, legyünk szilárdak, „Hisziácou”, mint az ige mondja: „Megálljatok!” Az Örökkévaló hadakozik tiérettetek s ti csak legyetek nyugadtak.”

ZSIDÓ FEJEK:

Dr. Dénes Lajos

Színhely: intellektüel polgári lakás úriszobája. Könyvszekrény, néhány jó kép, kis asztal karos székekkel, szőnyeggel letakart heverő, íróasztal, melyen embermagasságig tornyosodnak könyvek, folyóiratok, újságok, írások, akták. Az íróasztal előtt ül a mai „fej” modellje: dr. Dénes Lajos nyugalmazott tankerületi királyi főigazgató, a legképzettebb magyar pedagógusok, a magyar modern tanítás előharcosának egyike. Fiatalos, izmos férfi, finom vonású, borotvált, szellemes arc. Az arcon örök mosoly, de nem az amerikai politikusok, boxbajnokok és olajkereskedők stereotip „keep smiling” mosolya, hanem az a fénylő, lelkes, meleg mosolygás, melyet egy teljesen kiegyensúlyozott, önmagával, értékeivel tisztában levő, feladatait ismerő ember belső ragyogása áraszt az arcra. Lehet, hogy ez az ember nem elégedett a sorsával, élete folyásával, jelenlegi helyzetével, de ismeri a világot, a kort, melyben él, az embereket, akik körülveszik és mosolyogva tér napirendre dolgok felett, amiken úgy sem tud segíteni. Már, ami a saját ügyeit illeti.

Mert Dénes Lajos dr. életét valóban nem ágyazta rózsákra az élet. A tanári pályát választja élet-hivatásul, valóban hivatásul és nem kenyérkeresetűl, modern szellemben vezet diákjait a tudás útján, igyekezik ő is új tartalmat adni a régi szabályokban, módszerekben és rendszerekben posványosodó magyar pedagógiának. Sok harca van. Zichy János gróf kultuszminisztersége alatt Barkóczy Sándor báró a kultuszminisztérium középiskolai ügyosztályának vezetője. Erősen retrográd érzelmű ember, akinek intézkedései ellentétben állnak azzal a haladó szellemmel, mely ebben az időben a fiatal, modern tanárgenerációt áthatja. Harc indul meg elene és ez a harc Barkóczy báró bukásával végződik. A harc egyik

vezetője Dénes Lajos dr. Ezért a harcért, ezért a modern beállítottságért, haladó felfogásért azonban fizetni kell. Már Budapest tankerületi főigazgatója Dénes Lajos dr., amikor kitör a kommün. Haladéktalanul *odadobja állását*, egyike azoknak a keveseknek, kiknek nemcsak ehhez van bátorságuk, hanem ahhoz is, hogy márciusban egy pedagógiai értekezleten, nagy beszédben *tiltakozzék a kommün tanítási módszerei ellen. Forradalmi törvényszékkel fenyegetik meg*, de Dénes Lajos dr. nem enged álláspontjából. Mégis, amikor a kommün bukása után *Haller József lesz kultuszminiszter*, annak ellenére, hogy *a repülő bizottság teljesen tisztázottnak látja kommün alatti magaviseletét, kidobják állásából*. Itt áll kenyér, munka, életlehetőség nélkül. Itt áll és a zsidóság akkori vezetői, bár jól tudják, kicsoda ő, milyen kvalitásokkal rendelkezik és miért kell most mindennapi kenyérgondokkal küzdeni, *nem gondolnak rá*. Évekig tart ez az állapot. Kenyért már talál a maga számára, de *a zsidóság ügyeinek tutorai még mindig nem ébrednek annak tudatára, hogy ennek a nagyszerű pedagógusnak képzettségére és tudására szüksége van a zsidóságnak*. Amíg végre a *Pesti Izr. Nőegylet* titkárává választja meg. Ezt a pozíciót tölti be ma is. Ebben a minőségében ő intézi a Leányárvaház ügyeit, vezetője a *Pesti Izr. Hitközség* égisze alatt működő, általa életrehívott „Szülők Pedagógiamá”-nak, és az ő kezében futnak össze a Nőegylet sokágú adminisztrációjának száalai. Tele ötlettel és lelkesedéssel végzi ezt a munkát. A jövedelmek fokozására kitalálta a „*filléres patronázs*” intézményét, mely napi két filléres hozzájárulásokkal jelentékeny összeget juttat a Nőegylet nemes-célú intézményeinek, most dolgozik egy „*árva-hét*” rendezésén és ennek keretében olyan nagyszabású purimi ünnepély tervén, melyen „*Gyöngyösbokréta*” alapon a zsidó népeletből vett jeleneteket fognak előadni. Minden igyekezete arra irányul, hogy minél több anyagi eszközzel láthassa el a Nőegylet azt a feladatot, mely oly súlyos kötelezettségek teljesítésével jár. De legjobban, természetesen, mégis a nevelésügyi foglalkoztatja.

— A zsidó gyermeknevelés problémája *nem tisztán pedagógiai kérdés* — mondja erről beszélgetve. — *Nemcsak vallási, hanem szociális probléma is. A zsidó szülő különleges, zsidó voltából eredő társadalmi helyzete kihat a gyermekre is és a zsidó szülőnek át kell segítenie a gyermeket azokon a gátlásokon, melyeket ez a helyzet okoz. A gyerek iskolába járva sok mindent hall, tapasztal, ami érzékeny lelkét annál jobban sérti, mert nem értheti még meg ezekben a jelenségeknek okait. A zsidó szülőnek ezeken a gátlásokon is át kell segítenie gyermekét. Nem is tudjuk elképzelni, mennyi kikeresztelkedésnek magját hintették el sok zsidó embernek lelkében már gyermekkorában ezek a jelenségek, melyekre nem válaszolt semmiféle ellenhatás. Ezért tartom rendkívül fontosnak a „Szülők Pedagógiámát”, melynek feladata: épp ezekben a kérdésekben, sok más kérdés mellett tanácsal és útmutatással szolgálni a szülőknél és ezért kellene átszervezni a ma egyáltalában nem kielégítő vallásoktatást úgy, hogy a hittantanár ne csak tanítsan, hanem egyben szociális és nevelésügyi tanácsadója is legyen a szülőnek és nevelője a gyermeknek abban a vonatkozásban, hogy annak ne csak iskolai, hanem otthoni életével is törődjék.*

— Fontos probléma ezenkívül a *fiatalok elhelyezésének kérdése*. Nem elég, ha sirunk azon, hogy az életbe kikerülő tanult ifjúságot nem lehet elhelyezni. Elsősorban szervezeten kellene szembeszállni ezzel a nehézséggel, hogyha mégis van valahol elhelyezkedési lehetőség, az ne maradjon kiaknázatlanul. *Miért nem foglalkozunk a telepítési kérdéssel, miért nem az átképzés kérdésével? Ha nem he-*

HYPEROL ideális száj- és torok-öblögető

lyezkedhetik el a fiatalság intellektuális pályán, keresse életlehetőségeit például ipari pályán. Az érettségizett fiatalság egy év alatt ipari képesítést kaphat. Itt vannak a zsidó tulajdonban levő műhelyek, a praktikus, itt a zsidó iskolák az elméleti kiképzés számára: még csak anyagi áldozatokat sem kellene hozni.

— Azután továbbmenve: kitűnő kórházaink, nagyszerű középiskoláink vannak. Az ott dolgozó orvosok, pedagógusok, tudományos munkásságot is végeznek. Kétségen kívül igen értékes tudományos munkásságot. *Hol van az a folyóirat, melyben ennek eredményeit publikálhatnák?* Miért nem gondolnak ennek létesítésére.

Elsőrangú zsidó érdek, hogy ezzel a munkássággal megismerkedjék a tudományos világ, de hol? Ne dugjuk homokba a fejünket: a mai orvosi vagy tudományos folyóiratok elzárkóznak a zsidó tudósok munkáinak közlése elől. Ez is valami, amit nagyobb anyagi áldozatok nélkül meg lehetne oldani.

Órák hosszat beszél Dénes Lajos dr. a zsidó nevelés, tudomány, kultúrunka hiányairól és következményeiről. Ilyen mondatai vannak: *„A gyereket ne ved, hanem neveld...!”* *„Ha mi felnőttek olyan szigorú lennénk, saját cselekedeteink elbírálásában, mint a gyerekeikében, akkor nagyon súlyos ítéletet kellene mondani önmagunkról...!”* *„Nincs jó gyerek és rossz gyerek, csak gyerek van!”* *„Pedagógiai főelv: mosolyogni a gyerekre, mindig, sokat, mert a gyermeknek sok melegségre, sok szeretetre van szüksége, minden, amit neki ebből adunk, kevés...!”* *„Egy jó szónak, kedves, barátai mosolygásnak nagyobb hatása van a legszigorúbb prédikációnál...!”*

Miért nem látjuk Dénes Lajos dr.-t ott, ahol a zsidó nevelésügyet irányítják? Olyan gazdagra vagyunk hasonló értékekben...?

Halász Sándor

A zsidóság világpolitikai helyzete

Dr. Kecskeméti György előadása a Pro Palesztina Szövetségben

Zsidó világpolitika nincs; a zsidóság a maga szétszórtságában, társadalmi és politikai tagoltságának sokrétiségében nem is alkalmas arra, hogy közös politikai célkitűzések hordozója legyen. Még a Palesztina-ideál, a zsidó nép újonnan épülő otthonának eszméje sem tekinthető politikai programnak a szó igazi értelmében. A diaszpóra zsidósága számára ez is csupán erkölcsi programot jelent; a zsidóság számára politikai problémák, melyekkel, mint ilyenekkel szembenéznie, csak az egyes országokban adódnak, melyeknek külön politikai realitásuk van. Így lehet beszélni a zsidóságot érintő politikai problémákról az egyes országokon belül. De még az egyes országokon belül is az ott élő zsidóság alig tekinthető politikailag cselekvő közösségnek. Ilyesmirel csak ott lehet beszélni, ahol a zsidóságnak külön politikai öntudata és külön szervezete van, tehát elsősorban Palesztinában, és bizonyos megszorításokkal Lengyelországban is. Különben a zsidóság mindenütt erkölcsi közösség, mely bizonyos esetekben képes politikai állásfoglalásra is, de amely állandó, határozott politikai aktivitást nem fejt ki.

Lehet-e ilyenformán a zsidóság „világpolitikai” helyzetéről beszélni, anélkül, hogy félreértésekre adnánk alkalmat? Azt a szót úgy kell értenünk, hogy a mindenkori politikai helyzet kihat a zsidóság helyzetére és megszabja a zsidóság erkölcsi állásfoglalását és társadalmi elhelyezkedését is. Vele szemben a zsidóság jórészt passzív: aktivitása erkölcsi téren mozog. Ha már most ma vizsgáljuk a világszerte alakuló társadalmi és politikai helyzetet, a zsidóság helyzete szempontjából sok kedvezőtlen, sőt csúszgató momentumra bukkanunk. Európa, különösen Kelet-Európa egyes országaiban szélső nacionalista rendszerek uralkodnak, melyeknek programjához tartozik a zsidóknak, mint idegen elemnek a közéletből, a gazdasági vagy kulturális tevékenységéből való kirekesztése. S nem csupán a német zsidóság egzisztenciáját veszélyezteti a politikai fejlődés újabb fordulata: Németországban a faji ideológia jegyében igyekeznek tönkretenni bizonyos zsidó rétegeket, Lengyelországban viszont, ahol a kormányzat nem antiszemita, a gazdasági élet egyre növekvő állami koncentrátsága sorvasztja a zsidó rétegek gazdasági gyökereit oly mértékben, hogy valóságos szociális katasztró-

fáról kell beszélni. Ma különösen a kelet-európai zsidóság nem szabadulhat attól a nyomasztó érzéstől, hogy új világhelyzet van kialakulóban, mely mindenütt a központi hatalomra ruhazza azokat a funkciókat is, melynek hordozói azelőtt a gazdaság szabad elemei voltak; s ennek a fejlődésnek egyik első áldozata a zsidóság volna.

Sokan vannak zsidó részről is, akik eleve leszámolnak ezzel a lehetőséggel s a megoldást abban keresik, hogy, ha el is vész lassanként a kelet-európai országok zsidósága, Palesztinában a maradéknak új életlehetőségei nyíljanak. Bármennyire szívéünkön viseljük is Palesztina zsidó újjáépítésének rendkívüli jelentőségét, ezt a konkluziót nem tehetjük magunkévá. Elhibázott dolog volna a kelet-európai országok zsidóságát pusztulásra szánt tömegnek tekinteni, s Palesztinát a zsidó utókor egyetlen zálogának. Ezt az elgondolást már a számok is halomra döntik: Németországban félmillió, Lengyelországban hárommillió zsidó él változó körülmények között, s Palesztina mai nem remélte fejlődése is, amíg tart évente legfeljebb negyven ezer bevándorlónak engedni meg a letelepedést. Ha tehát Palesztina volna a keleti zsidóság egyetlen menedéke, úgy annak tömegeit legnagyobb részét elveszítettnek kellene tekintenünk.

Lássuk azonban közelebbről, miről is van szó. Kelet-Európa egyes országaiban a zsidóságot súlyos veszélyek fenyegetik. Ennek végső történeti magyarázata az, hogy ezekben az országokban a liberalizmus, a demokrácia korszakát egyre nagyobb mértékben a központi megszervezettség, az állami mindenhatóság kora váltja fel. Az ily korok azonban lényegük szerint antidemokratikusok. Ily fordulatok olyankor állanak be a történelemben, mikor az expanziónak, az új életlehetőségek keletkezésének korszakát az életlehetőségek összezugsorodásának kora váltja fel. Mikor expanzió van, szívesen látják az új rétegek felemelkedését, melyek bekapcsolódnak az expanzió adta új lehetőségek kiaknázásába; mikor az életlehetőségek csökkennek, a tömegek minél szorosabb szervezkedést igyekeznek megvalósítani, s az újonnan jötteket (bármilyen szempontok alapján válogatják is ki őket) igyekeznek az osztozásból kirekeszteni.

3 SZÓ CSUPÁN

SIRKÓ LOWY-NÉL BUDÁN

II FŐ UCCA 79. TELEFON: 51-5-81.

KÜLÖN NAGY LERAKAT

ALKALMI VÉTELEKBŐL

LEGOLCSÓBB ÁRON

II., ZÁRDA U. 3

Margit körút sarok

HIREK

ONAPLÁRO

Jan. 19, szombat — Sövát 10 (Sábboz Siro a Fák ünnepe, hetiszakas: Bösálach, háftóra: U'Dvajro isó, szombat kimen: 5 09), — jan. 20, vasárnap — Sövát 16 — jan. 21. hétfő — Sövát 17, — jan. 22, kedd — Sövát 18, — jan. 23 szerda — Sövát 19, jan. — 24, csütörtök — Sövát 20 (Sov. bõjt), — jan. 25, péntek — Sövát 21 (Szombat bejöv: 4.33.)

— **OLVASÓINKAT tisztelettel kérjük, hogy az esedékes előfizetési díjakát a „Zsidó Élet” kiadóhivatala címére (VIII., Mátyás-tér 17.) szíveskedjenek mielőbb eljuttatni.**

— **Az Orsz. Magyar Zsidó Múzeum kongresszusi kiállítása.** A Magyar Zsidó Múzeum a márciusban ülésező kongresszus alkalmával alkalmi kiállítás keretében be fogja mutatni a magyar zsidóság jogegyenlőségére irányuló törekvéseknek történeti dokumentumait. A közönség látja az 1790—91. évi országgyűlési zsidó irományaitól kezdve mindazon történeti emlékeket és iratokat, amelyek az emancipációra, az 1868—69. évi kongresszusra és a recepció küzdelmeire vonatkoznak. A szóbanforgó okmányok részben a magyar zsidó múzeum birtokában vannak, másrészt a Magyar Nemzeti Múzeumtól és az Országos Levéltártól kéri át. Ez uton kéri fel a Magyar Zsidó Múzeum a vidéki hitközségeket és magánosokat, hogy az idetartozó emlékeket, iratokat, vagy nyomtatványokat a kiállítás idejére becsássák a Múzeum rendelkezésére. Küldeményeket február hó 15-ig kell a Múzeum titkári hivatalába (VII., Síp utca 12. I. em. 15.) irányítani.

— **Stern Samu előadása.** A Pesti Izr. Hitközség szabadegetemi előadásorozatainak VI. szemeszterét hétfőn este nyitotta meg Stern Samu udv. tanácsos, a hitközség elnöke: „A magyar zsidóság helyzete és szerepe napjainkban” címmel. Az előadást, amelyről külön cikkben is megemlékezünk, előkelő közönség hallgatta végig.

A szatmári főrabbi Nyíregyházán. Teitelbaum Joel szatmári főrabbi nyíregyházi tisztelőinek kérésére szombaton Nyíregyházán az ottani orthodox templomban rendkívül mélyen drósót tartott, amelyen nagy számmal jelentek meg a vidéki zsidóság vezetői is. Előadása után nagy ovációban részesítették.

— **A Magyar Zsidók Pro Palesztina Szövetsége** jan. 16-án, szerdán este 8 órakor a szövetség Herzl-termében rendkívül nívós előadást tartott. Dr.

Kecskeméti György, a „Pester Lloyd” szerkesztője, a „Zsidó Élet” belső munkatársa a zsidóság világpolitikai helyzetét változtató, különös tekintettel Palesztina legújabb fejlődésére. (Előadását mai számunk külön cikkben ismerteti.) Dr. Róth Jenő ügyvéd glosszákat mondott a hazai és külföldi zsidó eseményekről. Mindkét előadónak őszintén és lelkesen tapsolt az est distinguált hallgatósága.

— **Lady Emma Rotschild meghalt.** Londonban kilencvenéves korában meghalt Lady Emma Lousie Rotschild, a frankfurti Rotschild Károly báró leánya, Nathaniel Meyer Rotschildnak, az első Lord Rotschildnak özvegye. Ez a Rotschild volt az első zsidó, aki az angol királytól a peeri méltóságot kapta. Fia Lionel Walter, aki igen előkelő szerepet játszik Angliában, a második Lord Rotschild, aki átvette Lord Balfourtól azt a manifesztumot, amelyben Palesztinát a zsidók nemzeti otthonának deklarálják. Apósa Lionel Nathan Rotschild báró volt, az angol alsóház első zsidó tagja, akinek kedvéért az angol képviselők számára kötelező eskü szövegét megváltoztatták, mert az eredeti szövegre Rotschild, — bár ezért kétszer megsemmisítették a Citytől kapott mandátumát, nem volt hajlandó megesküdni.

— **A kecskeméti izr. szentegylet** jan. 6-án a tagok különös érdeklődése mellett tisztújítást tartott, melynek során csaknem minden tag élt szavazati jogával. Elnökké választották: dr. Szigeti Mihály fogorvost, alelnökké: Aszódi Józsefet, gondnokokká: Giehrer Jenőt, Kőrösi Jánost (új), Leitner Lászlót, Ségner Pált, választmányi tagokká: dr. Augner Rezsőt, dr. Dekány Aladárt, Deutsch Lászlót (új), Fekete Mihályt (új), Fleischmann Gábot, Fispán Gézát (új), dr. Fritz Miklóst, Gerő Ignácot, Hegedűs Sándort, dr. Hirsch Ernőt, Kecskeméti Mihályt, Kemény Józsefet, Kohn Eleket, Révész Jánost (új), dr. Schönberger Dezsőt (új), Schrötter Bélát, Spitzer Bernátot, Szilágyi Mórt. Január 9-én megtartott alakuló ülésen dr. Szigeti Mihály, a chevra új elnöke elfogódott hangon mondott köszönetet a bizalomért és programjának tengerébe az egymást segítő, megértő szeretetet állította. Majd dr. Borsodi József főrabbi, dr. Donáth József hitközségi elnök és az ügyrészé választott dr. Fritz Miklós üdvözölték meleg és ékes szavakban a közszeretben álló új elnököket, kit azután 12-én este a kereskedői kaszinó dísztermét zsúfolásig megtöltött közönség társasvácsorán ünnepezt. Itt dr. Szigeti Mihály gyönyörűen kifejtett részletes programot adott, mely felölelte a chevra egész feladatkörét: a nélkülözök szeretetteljes megsegítését és a halottak körüli

kegyeletes közreműködést. A chevra új elnökét itt is dr. Donáth József üdvözölte először mélytartalmú, lelkes beszédben, majd dr. Borsodi József magasröptű, dr. Augner Rezső gyújtó hatású és Bleyer Ferenc régi emléket felidéző, szellemes felszólalása következett. Dr. Szigeti Mihály elnöki működése elé sok és jogos jogos reménységgel tekint a kecskeméti zsidóság.

— **Talmud Tóra-est Szekszárdon.** A sióagárdi Zöld Márton tébornoak díszelnöksége alatt megalakult szekszárdi Talmud-Tóra Egyesület előadásainak sorozatában december 23-án rendkívül nívós estélyt rendezett, melyet Eisler Manó hitk. elnök emelkedett szavai vezettek be, majd dr. Rubinstein Mátyás főrabbi tartalmas és minden tekintetben kiemelkedő szépségű előadásban beszélt a zsidóság harmadik Mózeséről: Mendelsohn Mózesről, akinek a sinai törvényhozó Mózes, majd a törvény magyarázó Maimuni Mózes után oly sokat köszönhetett a zsidóság. Benau Lipót földkántor művészi énekzámait után Goldgruberné „Szekszárdi Manja” frásaiból olvasott fel, sikert aratva. Pál Béláné szép tónusú hegedűjátéka után Lisszauer Zoltán nagyhatású szavaival ért véget a kultürest.

— **Az Óbudai Izr. Nőegylet** hagyományos bálját jan. 19-én, szombaton este 10 órai kezdetel tartja meg intézményei javára az óbudai Vigadó összes helyiségeiben, III., Korona tér. Miután a Nőegylet vezetőségének tudomására jutott, hogy — technikai okokból kifolyólag — barátai és ismerőseik közül sokan nem kaptak meghívót, ezúton kéri mindannyiukat, hogy bálukon megjelenni szíveskedjenek.

— **A Mimóza-bál,** melyet a Pesti Izr. Nőegylet rendezett jan. 12-én leányárvaháza javára, rendkívüli erkölcsi és anyagi sikerrel folyt le. A Hungária Szállóban megjelentek a főváros zsidó életének szerepvivői, szinte kivétel nélkül. A siker mértékére jellemző, hogy az est 3.000 pengőt jövedelmezett a jótékony célnak.

— **A Józsefvárosi „Szeretet” Izr. Nőegylet** jan. 26-án, szombaton este fél 10 órakor a Lloyd-palota termeiben (facarnok, V., Mária Valéria u. 12. sz. al Aggok Otthona javára Batori Joli, Fehér Lili, Fehér Edit, Radó Sárika, Peti Sándor, Sárossy Andor, Váradi Lajos, Misoga László, Zombori Zoltán és Kolozsvári Andor közreműködésével műsoros táncestélyt rendez, az élén Weisz Morné, az egyesület fáradhatatlan elnöknője tevékenykedik kipróbált női gárda élén. Az estély fővédnőkségét dr. Baracs Marcellné, Deutsch Izidorné, dr. Fábán Béláné, Nagy Sándorné, Rosenberg Sándorné és dr. Ságvári Sándorné vállalták.

— A nyíregyházi aut. orth. izr. hitközségi Talmud-tóra jan. 6-án tartotta tisztújító közgyűlését: Elnök lett: Schreiber Sámuel, alelnök: Heller Lázár, gondnokok: Kohn József, Schwartz Ernő, pénztárnok: Hönig Jenő, ellenőr: Eisenberg Izidor, titkár: Jakobovits Jenő, a választmány tagjai: Burger József, Weisz Lajos, Kupferstein Izidor, Schatten Jakab, Brieger Lajos, Klein József III., Freund Zsigmond, Friedmann Henrik, Katz Lázár, Leimsieder Jakab, Springer Izráel, Rosenwasser Adolf, Karfunkel Sámuel, Stern Jenő, a számvizsgáló bizottság tagjai: Boros Sámuel, Holländer Sámuel, Bleich Lajos.

— A pesti V. ker. templomkörzet szerdán este tartotta második kultúrestélyét. Dr. Blum Ödön miniszteri tanácsos, a pesti hitközség szertartási előljárója, mint a körzet díszelnöke nyitotta meg a körzet kulturális munkáját jellemző közvetlen szavakkal. Dr. Dési Géza orszgy. képvis. szabadelőadása után dr. Vázsonyi Endre tartott érdekes előadást a zsidó humorról. Ligeti Dezső operanékes és Hollán Lilly szavalóművésznő működtet még közre nagy hatással.

— Halálozás. Marton Miksáné, a néhai dicsőszentmártoni főrabbi özvegye és Duschinsky Mihály rákospalotai orth. főrabbi nővere jan. 6-án Kolozsvárt meghalt. Glasner Akiba főrabbi gyászbeszede után, tetemeit autón Dicsőszentmártonba szállították és férje mellé temették. A sírnál Reich Mózes medijási, Stern Berson Judasi Kohn Gerson erdőszentgyörgyi, veje: dr. Krausz József dicsőszentmártoni főrabbi, Weisz Dávid hitk. alelnök és Jámbor Ferenc búcsúztatták.

R. Jehosuja Mann, köztisztelt nyíregyházi talmudtudós 34 éves korában elhunyt. Jan. 8-án avatták fel sírkövét a nyíregyházi temetőben s ez alkalommal Wieder Sölem rabbi, a vajdácskai főrabbi valamint az elhunyt édesatyja beszéltek szívhévszólóan.

— A Remény zsidó ifjúsági folyóirat legújabb száma dr. Molnár Ernő avatott szerkesztésében szép képekkel és változatos tartalommal jelent meg. A folyóirat ezzel a számmal XXI. évfolyamába lépett. A szerkesztőség és kiadóhivatal Budapest VII., Ajtósi Dürer sor 9. Félévi díj 2.50 pengő.

— Kék-fehér est. A VAC febr. 2-án, szombaton este fél 10 órai kezdettel rendezi kék-fehér estjét a Goldmark teremben (VII., Síp utca 12.)

— A Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete január hó 20-án délután öt órakor tartja meg az iskola volt növendékeinek rendezésében második teáját a Gellért szálló kupolacsarnokában. A gimnázium minden barátját ezuton is meghívjuk.

— A Magyar Cionista Szövetség az ifjúság problémáiról ankét-sorozatot rendez. Az ankét első előadását f. hó 23-án a Herzl-teremben (Andrássy-ut 67. I.) báró Hatvany Bertalan és Rajka Ödön dr. főorvos tartja. „Zsidó ifjúság sorsa és feladatai” címmel, Belépő-díj nincs.

— Zsidó mesedélután. Szombaton délután 1/2 órakor a Magyar Cionista Szövetség helyiségében (Andrássy-ut 67. I.) mesedélután. Reich Lili tanárnő mesél. Belépő-díj nincs.

Templomban

*Sok év előtt volt, jól emlékszem.
Künt a tavaszi szellő játszott,
És milliányi méh belepte
A himbálózó, friss akácot.*

*Bent a templomban zsongás-bongás,
Mint ha ott is sok méh repdesne,
És száll az ima fel a légből:
Ó, áldva légy sevuosz estve!*

*Kábitó illat terjed széjjel,
Öröm, fény, szín minden zugolyba',
Pünkösdi rózsza, szekfü, mályva,
Virágerdőbe összefolyva.*

*Diszben ragyog csillárok fénye,
Fénylik minden, amerre nézek.
Mégleg egy boldogító álom,
Elfog egy bűbajos ígézet....*

*És mulnak évek Kis falumba
Mint meglett férfi visszatérek.
Ó, elröppent szép ifjúságom,
Ti eltűnt drága gyermekévek!*

*S a templomba fordultam újra,
Talán ott ismét megtalálom
Az elveszített nyugodalmat,
Tán visszatér a régi álom.*

*Mély csend honol a nagy templomban,
Eltűnt a fény, eltűnt az illat.
Az ajtó zárjai rozsdásak,
Csak kellelten, nyikorgva nyílnak.*

*És bent a ständer és a lámpák
Sűrű, piszkos porral belepue,
A zajra ijedten repül fel
Egy felzavart éjjeli lepke.*

*A falakon nagy repedések,
Bennük a pók tanyáját verte,
A fűző ablakok bezárva,
S füledt, dohos szag szállong szerte.*

*És sóhajtozva látja lelkem,
Hogy nemcsak ifjúságom vége,
De rombadölvé, szétomlva
Gyermekkorom szép emléke.*

*Megkérdem a templom szolgáját,
Miért e szörnyű pusztulás itt,
Tán egy hívő elköltözökhött
S koldusbotra jutott a másik?*

*Ó, nem lettek bizony szegények,
Felelt reá bambán a szolga,
Mindegyiken segített Isten.
S templomba járjon? Más a dolga.*

Feleki Sándor.

Reiner doktor

A Budapesti Orvos Szövetség e héten adta át Reiner Ede dr.-nak a Pázmány Péter Tudomány Egyetem aranydiplomáját. Ünnepi beszédek hangzottak el, méltatták az öreg doktor munkásságát. Mit tett éven estendő alatt? Mint fiatal orvos Stillernek, kora legnagyobb belyógyásának, a zsidó kórház igazgató-főorvosának volt az asszisztense. A zsidó kórházból vitték el Eötvös Károlyhoz, a kiváló jogászhoz és politikushoz. Reiner meggyógyította és amikor Eötvös átadta neki munkája honoráriumát, így szólott:

— Ne magázssuk egymást. Ha te is annyira becsülsz engem, mint én téged, örökké a barátom leszel.

Így is történt. Eötvös ajánlatára Reiner Ede lett Károlyi Gábor grófnak, Kossuth Lajos hugának, Ruttkaynéknak, Kossuth Ferencnek és egész sor előkelőségek a háziorvosa. Mint az évtizedekig fennállott és országos híre szeri lett Főttős-asztaltársaság egyik legismertebb tagja, az Abbáziában megismerkedett Vázsonyi Vilmosmal és élete végéig hűséges követője maradt a városi politikában. Be is került a törvényhatósági bizottságba és ott tizenöt éven keresztül harcolt azért, hogy a budai gyógyforrásokat tárják fel, hogy szolgálatára legyenek a betegeknek és jövedelmi forrásokhoz segítsék a város lakosságát. Az ajkáról hangzott először el a „Budapest fürdőváros” jelszó, ami ma már hivatalos program. Lankadatlan agitációjának eredménye, hogy a Sárosfürdő helyére, amelynek víze felhasználatlanul ömlött a Dunába, megépítették a Gellért-fürdőt.

Zsidóságát sohasem tagadta meg, tagja volt a hitközség képviselőtestületének, törhetetlen híve és orvosa Léderer Sándor elnöknek.

Ez volt az élete futása, tevékenysége. Cimeket nem hajszolt, állásokat nem járt ki magának, vagyont nem gyűjtött, csak tisztességet és közszerepet. Az orvostársadalom nagy melegséggel ünnepelte, a zsidó hitközség eddig még tudomást se vett róla. Miért is, hiszen Reiner dr. még csak nem is Kormányfőtanácsos.

PÉNTEK ESTÉK

Imákba foglalt érzések és gondolatok

Irta:
Dr. ÁDLER VILMOS hatvani főrabbi

Ára: 5 pengő

Kapható a szerzőnél Hatvanban

Hitehagyott zsidók az inkvizíció megteremtői

Valeriu Marcu szenzációs könyve

Rendkívül érdekes és fájdalmasan aktuális munka jelent meg néhány nappal ezelőtt az amsterdami Querido-Verlag kiadásában. A mű címe: „A zsidók kiűzetése Spanyolországból”, szerzője Valeriu Marcu, aki az események világos, áttekinthető egymásmellé sorakoztatásával, a háttérben mozgó erők logikus megvilágításával, kristályosan tiszta képét adja annak a kornak, melyben a könyvben életrekellett események lejajlottak és módot nyújt az összehasonlításra, melyből megállapíthatja az olvasó azoknak az időknek fájdalmas hasonlatosságát napjainkkal. Mert, ami akkor Spanyolországban lejátszódott, tombol most Németországban, a harci eszközök, az indokolás, a módszerek: ugyanazok és ugyanazok bizonyos fokig a következmények is, nem a szenvedő zsidókra, hanem — amint már mutatkoznak a jelei — az országra.

A spanyol zsidók tragédiájának elindító — és ez az, ami a tragédiát a legstótebbre festi — hitehagyott zsidók. Még nem voltak autodafék, kínzások, de voltak renegátok, akiknél gyűlölködőbb és kérlelhetetlenebb ellenségeket nem ismert a zsidóság. Geronimo de Santa Fé, a tortosai híres prédikátor, kikeresztelkedése előtt, Josua de Lorea; Juan l'Andáen, aki öreg napjaira talmudistából lett a zsidóság ellenfelévé; Paulus de Santa Maria, Burgos érseke, a király tanítója és tanácsadója, azelőtt Halévi Salamon és mindenekelőtt Alphonse d'Espina, a király gyóntatója, a régenstanács tagja, a salamancai egyetem rektora, aki valamikor szorgalmas tanulója volt a Talmudnak és legvakmerőbb meghamisítója lett. Ennek a volt rabbinak írásai ugyanazokat a jellegzetes érveket hozzák fel a zsidóság ellen, mint Julius Streicher főrmédvényei napjainkban és ő az, aki előnek dobja bele a köztudatba a rituális gyilkosság hazug vádját.

Hosszú azoknak a névsora, kitért zsidóké, később dominikánus és ferencrendi szerzeteseké, akik elhagyva a zsidóságot, szeretnek korábbi életük nyomai és emlékei alatt és szenvedésük csillapításának írját a zsidógyűlöletben keresik.

Tornyosodnak a vádak. A gyűlölet még izzik a parázs alatt, de már-már lángot vet. Az okok: a zsidók egyrészt a hadsereg szállítói, az állam bankárai, mely körülmény kihívja a nép ellenséges érzületét, másrészt, mint az arabok utódaí és követői, a zsidók, de főleg a conversos-ok, a kitért zsidók, akik előtt a kikeresztelkedés minden utat megnyitott,

foglalják el az egyetemi méltóságokat, ők a kémia nagymesterei, az asztrológiáé, a fizikáé, monopolizálják az orvostudományt. A keresztények ezt a versenyt túlsúlyosnak tartják. Mert ez a verseny már a szabadfoglalkozások terén zajlik, azon a téren, mely miatt született meg Németországban az „árja paragrafus”.

A conversos-ok, azelőtt közbecsület és dicséret fényében, azon vesznek magukat észre, hogy marannos-okká változtak elnevezésben és a velük szemben való viselkedésben. Kezdi emlegetni a tiszta vér fogalmát, azt a fogalmat, melyet Spanyolországban volna a legkevésbé szabad fészegetni, hiszen a spanyol nép nem elégedett meg az ibériai, bask, kelta, főniciai, római, vandál, arab és berber vérkeveredéssel, különösen a kastíliai főnemesség teljesen elzsidósodott, talán még nagyobb mértékben, mint a német főnemesség. Henriquez, anyai részről Ferdinánd király leszarmazottja, marannus volt, csakúgy, mint Torquemada egyik őse. Marannus közvetítette Ferdinánd és Izabella házasságát, marannus volt a királyné két minisztere, minden vonalon megmutakozott a zsidósággal való vérfekveredés.

A római egyház természetesen nem nézte rokonszenvvel a spanyol harcias egyház ténykedéseit és nem szimpatizáltak vele azok sem, akik az igazi keresztény szellem útját járták. Megkezdődött a kultúrharc, akárcsak a hitleri Németországban. Sokan érezték, tudták, hogy a zsidók üldözése és kivégzése nem végső, főcél a tartományok és a városok önállóságának eltemetése és mindenekelőtt a zsidók országa.

Január 2-án elesik Granada, ahol a zsidók még aktív ellenállást fejtenek ki és március 31-én megjelenik a zsidók kiűzetését elrendelő királyi kézirat. De a zsidók és a nagyrészt zsidókból álló középosztály tönkretételével az állam a saját gazdasági prosperitását teszi tönkre. Mert a spanyolok, akik a zsidók által üzött foglalkozásokhoz alig értenek, képtelenek a zsidók elűzetése okozta ürt betölteni, külföldi kalandorok tömege özönl el az országot, akik összeharcolnak minden aranyat, majd megszedeve magukat hazájukba távoznak és kivisznek minden pénzt az országból. A zsidók pedig szétszédnek a világ minden tájára felé. Nem más országokban élő testvéreik azok, akik elsősorban fogadják szeretettel az üldözötteket; a pápai állam, majd Velence fogadja be őket elsősorban, de

sokan vándorolnak ki Franciaországba, Angliába, Dániába, Hollandiába, Belgiumba, Törökországba és Svédországba. Mindenüvé viszik magukkal az ipart, kereskedelmet, a pénzügyi tudást és akarva, nem akarva leküzdhetetlen versennyel nyomják volt hazájuk, Spanyolország kereskedelmét, főleg a tengeri kereskedelmet. Ők jelentik az új kapitalista gazdaságot, a modern idők előhírnökét.

Spanyolország pedig eltelve saját dicsőségével, és katonai nagyságával, nem veszi észre, mint sülyed gazdaságilag, mind mélyebbre. Körülötte megszületik és kiterelbelyesedik a renaissance gazdasági élete modern arcával, a munka és tudás szolid alapján. Spanyolország pedig kénytelen egy napon annak tudatára ébredni, hogy tisztán, zsidómentesen, de másodrangú államként lépte át a modern idők küszöbét.

A wieni testvérharc

Köztudomású, hogy Wien orthodox zsidósága, melynek súlyos kifogásai voltak a wieni hitközség cionista vezetőségének egyes ténykedései ellen, kilépett a hitközségből és önálló orthodox hitközség alapítását határozta el. Ez az elhatározás éles testvérharc bevezetője volt, mert a hitközség vezetősége nyilatkozatok, közlemények, beszédek tömegével támadta az orthodoxia elhatározását és azzal vádolta meg a vezetőit, hogy a mostani időkben, amikor a zsidóság összetartása mindennél fontosabb, hatalmi kérdések kedvéért okoz szakadást a zsidóság eddig egységes táborában.

Az orthodoxia természetesen nem tűri szótlánul a vádakát és igen erőlyesen védekezik ellenük. Azt veti szemére a hitközség vezetőségének, hogy ellene folytatott harcában minden eszközzel biztosítani kívánja igazát, csak éppen bizonyítékokkal nem. Mert, amit eddig produkált bizonyítékoknak nem nevezhetők.

„Annak, hogy ezt a harcot mi akarjuk” írja a „Jüdische Presse” ellene szól az a körülmény, hogy mi, mielőtt a döntő lépésre magunkat elhatároztuk volna, kísérletet tettünk békés tárgyalásokra. Az, hogy nekünk különben is megvannak külön intézményeink, melyeket hallatlan áldozatok árán létesítettünk és építettünk ki, csak annak bizonyítéka, hogy ezeknek a kötelezettségeknek teljesítése mellett kívánhatjuk az önálló hitközség létesítésének jogát is. Ami pedig azt a vádat illeti, hogy mi cselekedetünkkel megbontottuk a zsidóság egységét, erre az a válaszuk, hogy két, vallási felfogása következtében különböző csoport kifele, politikai tekintetben sokkal nagyobb egységet mutat, mint az olyan egységes csoport, mely a kebelén belül elhelyezkedett, valóban vallásos elemeket nyomása alatt tartja.

— A nyíregyházi aut. orth. izr. hitközségi Talmud-tóra jan. 6-án tartotta tisztújító közgyűlését: Elnök lett: Schreiber Sámuel, alelnök: Heller Lázár, gondnokok: Kohn József, Schwartz Ernő, pénztárnok: Hönig Jenő, ellenőr: Eisenberg Izidor, titkár: Jakobovits Jenő, a választmány tagjai: Burger József, Weisz Lajos, Kupferstein Izidor, Schatten Jakob, Brieger Lajos, Klein József III., Freund Zsigmond, Friedmann Henrik, Katz Lázár, Leimsieder Jakob, Springer Izrael, Rosenwasser Adol., Karfunkel Sámuel, Stern Jenő, a számvizsgáló bizottság tagjai: Boros Sámuel, Holländer Sámuel, Bleich Lajos.

— A pesti V. ker. templomkörzet szerdán este tartotta második kultúrestélyét. Dr. Blum Ödön miniszteri tanácsos, a pesti hitközség szertartási előjárója, mint a körzet díszelnöke nyitotta meg a körzet kulturális munkáját jellemző közvetlen szavakkal. Dr. Dési Géza országgyűlési képviselő, szabadelőadása után dr. Vázsonyi Endre tartott érdekes előadást a zsidó humorról. Ligeti Dezső operaénekes és Hollán Lilly szavalóművész működték még közre nagy hatással.

— Halálózás. Marton Miksáné, a néhai dicsőszentmártoni főrabbi özvegye és Duschinsky Mihály rákospalotai orth. főrabbi nővére jan. 6-án Kolozsvárt meghalt. Glasner Akiba főrabbi gyászbeszéde után, temetést aut. dicsőszentmártonba szállították és férje mellé temették. A sírnál Reich Mózes medijási, Stern Berson ludasi Kohn Gerson erdőszentgyörgyi, veje: dr. Krausz József dicsőszentmártoni főrabbi, Weisz Dávid hitk. alelnök és Jámbor Ferenc búcsúztatták.

R. Jehosujá Mann, köztisztelt nyíregyházi talmudtudós 34 éves korában elhunyt. Jan. 8-án avatták fel sírkövét a nyíregyházi temetőben s ez alkalommal Wieder Sólem rabbi, a vajdácskai főrabbi valamint az elhunyt édesatyja beszéltek sírvéhszólóan.

— A Remény zsidó ifjúsági folyóirat legújabb száma dr. Molnár Ernő avatott szerkesztésében szép képekkel és változatos tartalommal jelent meg. A folyóirat ezzel a számával XXI. évfolyamába lépett. A szerkesztőség és kiadóhivatal Budapest VII., Ajtósi Dürer sor 9. Félévi díj 2,50 pengő.

— Kék-fehér est. A VAC febr. 2-án, szombaton este fél 10 órai kezdettel rendezi kék-fehér estjét a Goldmark tereben (VII., Síp utca 12.)

— A Zsidó Gimnázium Barátainak Egyesülete január hó 20-án délután öt órakor tartja meg az iskola volt növendékeinek rendezésében második teáját a Gellért szálló kupolacsarnokában. A gimnázium minden barátját ezúton is meghívjuk.

— A Magyar Cionista Szövetség az ifjúság problémáiról ankét-sorozatot rendez. Az ankét első előadását f. hó 23-án a Herzl-teremben (Andrássy-ut 67. I.) báró Hatvany Bertalan és Rajka Ödön dr. főorvos tartja. „Zsidó ifjúság sorsa és feladatai” címmel. Belépő-díj nincs.

— Zsidó mesedélután. Szombaton délután 1/2 órakor a Magyar Cionista Szövetség helyiségében (Andrássy-ut 67. I.) mesedélután. Reich Lili tanárnő mesél. Belépő-díj nincs.

Templomban

*Sok év előtt volt, jól emlékszem.
Künt a tavasi szellő játszott,
És milliónyi méh belepte
A himbálózó, friss akácot.*

*Bent a templomban szongás-bongás,
Míntha ott is sok méh repdesne,
És száll az ima fel a légbé:
Ó, áldva légy sevuosz estue!*

*Kábitó illat terjed széjjel,
Öröm, fény, szin minden zugolyba'.
Pünkösdi róza, szekfű, mályva,
Virágerdőbe összefolyva.*

*Díszben ragyog csillárok fénye,
Fénylik minden, amerre nézek.
Meglep egy boldogító álom,
Elfog egy bűbajos igézet....*

*És mulnak évek Kis falumba
Mint meglelt férfi visszatérek.
Ó, elröppent szép ifjúságom,
Ti eltűnt drága gyermekevek!*

*S a templomba fordultam újra,
Talan ott ismét megtalálom
Az elveszített nyugodalmat,
Tán visszatér a régi álom.*

*Mély csend honol a nagy templomban,
Eltűnt a fény, eltűnt az illat.
Az ajtó zárjai rozsdásak,
Csak kellelten, nyirkorgva nyílnak.*

*És bent a ständer és a lámpák
Sűrű, piszkos porral belepve,
A zajra ijedten repül fel
Egy felzavart éjjeli lepke.*

*A falakon nagy repedések,
Bennük a pók tanyáját verte,
A fákó ablakok bezárva,
S fülledt, dohos szög szállong szerte.*

*És sóhajtozva látja lelkem,
Hogy nemcsak ifjúságom vége,
De rombadőlte, szétomolva
Gyermekkorom szép emléke.*

*Megkérdem a templom szolgáját,
Miért e szörnyű pusztulás itt,
Tán egy hioó elköltözöködött
S koldusbotra jutott a másik?*

*Ó, nem lettek bizony szegények,
Felelt reá bambán a szolgál,
Mindegyiken segített Isten.
S templomba járjon? Más a dolga.*

Reiner doktor

A Budapesti Orvos Szövetség e héten adta át Reiner Ede dr.-nak a Pázmány Péter Tudomány Egyetem aranydiplomáját. Ünnepi beszédek hangzottak el, méltatták az öreg doktor munkásságát. Mit tett ötven esztendő alatt? Mint fiatal orvos Stillernek, kora legnagyobb belgyógyásának, a zsidó kórház igazgató-főorvosának volt az asszisztense. A zsidó kórházból vitték el Eötvös Károlyhoz, a kiváló jogászhoz és politikushoz. Reiner meggyógyította és amikor Eötvös átadta neki munkája honoráriumát, így szólott:

— Ne magázzuk egymást. Ha te is annyira becsülsz engem, mint én téged, örökké a barátom leszel.

Igy is történt, Eötvös ajánlatára Reiner Ede lett Károlyi Gábor grófnak, Kossuth Lajos hugának, Ruttkaynének, Kossuth Ferencnek és egész sor előkelőségeknek a háziorvosa. Mint az évtizedekig fennállott és országos hírne szert tett Eötvös-asszisztárság egyik legismertebb tagja, az Abbáziában megismerkedett Vázsonyi Vilmosmal és élete végéig hűséges követője maradt a városi politikában. Be is került a törvényhatósági bizottságba és ott tizenöt éven keresztül harcolt azért, hogy a budai gyógyforrásokat tájékoztassák fel, hogy szolgálatára legyenek a betegeknek és jóvédelmi forrásokhoz segítsék a város lakosságát. Az ajkáról hangzott először el a „Budapest fürdőváros” jelszó, ami ma már hivatalos program. Lankadatlan agitációjának eredménye, hogy a Sárosfürdő helyére, amelynek víze felhasználatlanul ömlött a Dunába, megépítették a Gellért-fürdőt.

Zsidóságát sohasem tagadta meg, tagja volt a hitközség képviselőtestületének, törhetetlen híve és orvosa Léderer Sándor elnöknek.

Ez volt az élet futása, tevékenysége. Cimeket nem hajszolt, állásokat nem járt ki magának, vagyont nem gyűjtött, csak tisztas nevet és közszereplést. Az orvoslásadalom nagy melegséggel ünnepelte, a zsidó hitközség eddig még tudomást se vett róla. Miért is, hiszen Reiner dr. még csak nem is kormányfőtanácsos.

PÉNTEK ESTÉK

Imákba foglalt érzések és gondolatok

Irtá:

Dr. ÁDLER VILMOS hatvani főrabbi

Ára: 5 pengő

Kapható a szerzőnél Hatvanban

Hitehagyott zsidók az inkvizíció megteremtői

Valeriu Marcu szenzációs könyve

Rendkívül érdekes és fájdalmasan aktuális munka jelent meg néhány nappal ezelőtt az amsterdami Querido-Verlag kiadásában. A mű címe: „A zsidók kiűzetése Spanyolországból”, szerzője Valeriu Marcu, aki az események világos, áttekinthető egymásmellé sorakoztatásával, a háttérben mozgó erők logikus megvilágításával, kristályosan tiszta képét adja annak a kornak, melyben a könyvben életrekellett események lejajlottak és módot nyújt az összehasonlításra, melyből megállapíthatja az olvasó azoknak az időknek fájdalmas hasonlatosságát napjainkkal. Mert, ami akkor Spanyolországban lejátszódott, tombol most Németországban, a harci eszközök, az indokolás, a módszerek: ugyanazok és ugyanazok bizonyos fokig a következmények is, nem a szenvedő zsidókra, hanem — amint már mutatkoznak a jelei — az országra.

A spanyol zsidók tragédiájának elindító — és ez az, ami a tragédiát a leg-sötétebbre festi — hitehagyott zsidók. Még nem voltak autodafék, kínzások, de voltak renegátok, akiknél gyűlölködőbb és kérlelhetetlenebb ellenségeket nem ismert a zsidóság. Geronimo de Santa Fé, a tortosai híres prédikátor, kikeresztelkedése előtt, Josua de Lorea; Juan l'Andáen, aki öreg napjaira talmudistából lett a zsidóság ellenfelévé; Paulus de Santa Maria, Burgos érseke, a király tanítója és tanácsadója, azelőtt Halévi Salamon és mindenekelőtt Alphonse d'Espina, a király gyóntatója, a régenstanács tagja, a salamancai egyetem rektora, aki valamikor szorgalmas tanulója volt a Talmudnak és legvakmerőbb meghamisítója lett. Ennek a volt rabbinak írásai ugyanazokat a jellegzetes érveket hozzák fel a zsidóság ellen, mint Julius Streicher formdevényei napjainkban és ő az, aki előnek dobja bele a köztudatba a rituális gyilkosság hazug vádját.

Hosszú azoknak a névsora, kitért zsidóké, később dominikánus és ferencrendi szerzeteseké, akik elhagyva a zsidóságot, szenvednek korábbi életük nyomai és emlékei alatt és szenvedésük csillapításának írját a zsidógyűlöletben keresik.

Tornyosodnak a vádak. A gyűlölet még izzik a parázs alatt, de már-már lángot vet. Az okok: a zsidók egyrészt a hadsereg szállítói, az állam bankárai, mely körülmény kihívja a nép ellenséges érzületét, másrészt, mint az arabok utódai és követői, a zsidók, de főleg a conversos-ok, a kitért zsidók, akik előtt a kikeresztelkedés minden utat megnyitott,

foglalják el az egyetemi méltóságokat, ők a kémia nagymesterei, az asztrológiáé, a fizikáé, monopolizálják az orvostudományt. A keresztények ezt a versenyt túlsúlyosnak tartják. Mert ez a verseny már a szabadfoglalkozások terén zajlik, azon a téren, mely miatt született meg Németországban az „árja paragrafus”.

A conversos-ok, azelőtt közbecsület és dicséret fényében, azon veszik magukat észre, hogy marannos-okká változtak elnevezésben és a velük szemben való viselkedésben. Kezdi emlegetni a tiszta vér fogalmát, azt a fogalmat, melyet Spanyolországban volna a legkevésbé szabad feszegetni, hiszen a spanyol nép nem elégedett meg az ibériai, bask, kelta, főniciai, római, vandál, arab és berber véркеveréssel, különösen a kastíliai főnemesség teljesen elzsidósodott, talán még nagyobb mértékben, mint a német főnemesség. Henriquez, anyai részről Ferdinánd király leszármazottja, marannus volt, csakúgy, mint Torquemada egyik őse. Marannus közvetítette Ferdinánd és Izabella házasságát, marannus volt a királyné két minisztere, minden vonalon megmutatkozott a zsidósággal való véркеveredés.

A római egyház természetesen nem nézte rokonszenvvel a spanyol harcias egyház ténykedéseit és nem szimpatizáltak vele azok sem, akik az igazi keresztény szellem útját járták. Megkezdődött a kultúrharc, akárcsak a hitleri Németországban. Sokan érezték, tudták, hogy a zsidók üldözése és kivégzése nem végcél, főcél a tartományok és a városok önállóságának eltemetése és mindenekelőtt a zsidók országa.

Január 2-án elesik Granada, ahol a zsidók még aktív ellenállást fejtenek ki és március 31-én megjelenik a zsidók kiűzetését elrendelő királyi kézirat. De a zsidók és a nagyrészt zsidókból álló középosztály tönkretételével az állam a saját gazdasági prosperitását teszi tönkre. Mert a spanyolok, akik a zsidók által üzött foglalkozásokhoz alig értenek, képtelenek a zsidók elűzése okozta ürt betölteni, külföldi kalandorok tömege özönl el az országot, akik összeharásolnak minden aranyat, majd megszedve magukat hazájukba távoznak és kivisznek minden pénzt az országból. A zsidók pedig szétszéllednek a világ minden tájára felé. Nem más országokban élő testvéreik azok, akik elsősorban fogadják szeretettel az üldözötteket; a pápai állam, majd Velence fogadja be őket elsősorban, de

sokan vándorolnak ki Franciaországba, Angliába, Dániába, Hollandiába, Belgiumba, Törökországba és Svédországba. Mindenüvé viszik magukkal az ipart, kereskedelmet, a pénzügyi tudást és akarva, nem akarva leküzdhetetlen versennyel nyomják volt hazájuk, Spanyolország kereskedelmét, főleg a tengeri kereskedelmet. Ők jelentik az új kapitalista gazdaságot, a modern idők előhírnökét.

Spanyolország pedig eltelve saját dicsőségével, és katonai nagyságával, nem veszi észre, mint sülyed gazdaságilag, mind mélyebbre. Körülötte megszületik és kiteréblyesedik a renaissance gazdasági élete modern arcával, a munka és tudás szolid alapján. Spanyolország pedig kénytelen egy napon annak tudatára ébredni, hogy tisztán, zsidómentesen, de másodrangú államként lépte át a modern idők küszöbét.

A wieni testvérharc

Köztudomású, hogy Wien orthodox zsidósága, melynek súlyos kifogásai voltak a wieni hitközség cionista vezetőségének egyes ténykedései ellen, kilépett a hitközségből és önálló orthodox hitközség alapítását határozta el. Ez az elhatározás éles testvérharc bevezetője volt, mert a hitközség vezetősége nyilatkozatok, közlemények, beszédek tömegével támadta az orthodoxia elhatározását és azzal vádolta meg a vezetőit, hogy a mostani időkben, amikor a zsidóság összetartása mindennél fontosabb, hatalmi kérdések kedvéért okoz szakadást a zsidóság eddig egységes táborában.

Az orthodoxia természetesen nem tűri szólanul a vádakait és igen erélyesen védekezik ellenük. Azt veti szemére a hitközség vezetőségének, hogy ellene folytatott harcában minden eszközzel biztosítani kívánja igazát, csak éppen bizonyítékokkal nem. Mert, amit eddig produkált bizonyítékoknak nem nevezhetők.

„Annak, hogy ezt a harcot mi akaruk” írja a „Jüdische Presse” ellene szóló az a körülmény, hogy mi, mielőtt a döntő lépésre magunkat elhatároztuk volna, kísérletet tettünk békés tárgyalásokra. Az, hogy nekünk különben is megvannak külön intézményeink, melyeket hallatlan áldozatok árán létesítettünk és építettünk ki, csak annak bizonyítéka, hogy ezeknek a kötelezettségeknek teljesítése mellett kívánhatjuk az önálló hitközség létesítésének jogát is. Ami pedig azt a vádat illeti, hogy mi cselekedetünkkel megbontottuk a zsidóság egységét, erre az a válaszuk, hogy két, vallási felfogása következtében különálló csoport kifele, politikai tekintetben sokkal nagyobb egységet mutathat, mint az olyan egységes csoport, mely a kebelén belül elhelyezkedett, valóban vallásos elemeket nyomása alatt tartja.

Ijesztően növekszik az állásnélküli zsidó tanítók száma

Németországban gőzerővel építik az új zsidó iskolákat és más pályákról tanítókká minősítették át az ifjakat

A magyar zsidóság egyre rosszabbodó sorsának szinte fokmérője az állásnélküli zsidó tanítók száma. Nincs állás a képzőintézetekből kikerültek számára nemcsak azért, mert ugyanolyan számban termelődnek a zsidó tanerők, mint Magyarországon idején, hanem azért sem, mert a hitközségek túlzott anyagi gondoskodásból a leépítést az iskolamegújításokkal kezdik el. Ezen a téren katasztrófászerűen példaadó volt a pesti hitközség, amely minden komoly ok nélkül, kiszámíthatatlan kárt okozva a saját és az egész magyar zsidóság jövőjének, megszüntette a közel 40 éves polgári iskoláját.

A tanítószag becslése szerint az utóbbi öt, hat évben tanítói oklevelet szerzett ifjak közül alig tíz százalék jutott álláshoz. Úgyhogy a fiatalok közül százan lehetnek állás nélkül. Harmincegyven a miskolci tanítónőképzőben végzetek és el nem helyezkedtek száma és harmincfőnyi az állásból kicsöppenteké s állami képződékben végzett s el nem helyezkedett zsidó tanítóké. A tanítóegyesület a nyomorúság megszüntetésére vállalkozva, felkereste a zsidó irodák vezetőit. Stern Samu kijelentette, hogy majd a statutumok során igyekeznek segíteni, — tehát elég jókora időt mondott. Frankl Adolf és Kahan Frankl Sámuel elnökök minden rendelkezésükre álló eszközt igénybe vesznek, hogy segítséget nyújtsanak, a statusquo irodát pedig fel se kereste az egyesület, mert az a meggyőződése, hogy felszólítás nélkül is a probléma megoldásán fáradozik.

A tanítóegyesület megbízottai elutaztak azokra a helyekre, ahol zsidó iskola felállításának szükségét vélték felfedezni. Négy-öt helyen sikert értek el, a többi község jóakaratot mutatott, de szegénységének olyan jeleit is, hogy a kiküldöttek dolguk végeztelen elutaztak.

Ezzel szemben mi a helyzet a pártatlan elnyomást szenvedő német zsidók hazájában. Gőzerővel építik fel a zsidó iskolákat. A zsidók birodalmi egyesülete adakozásra hívta fel tagjait, hogy a hatvanezer tanköteles zsidó gyermek felekezeti iskolába kerülhessen. Az első évben kétszázhatvanezer márkát fordítottak az új iskolák építésére, régi épületek iskolai célokra való átalakítására, szegény hitközségek segélyezésére, hogy a

megelevő, vagy újonnan alakított iskolákat ne legyenek kénytelenek bezárni. Nemcsak a zsidó tanítóképzést fokozzák, hanem más értelmiségi pályán működött és állásukat veszített, vagy hivatásukban akadályozott intellektuelleket is tanítókká képzik át, hogy a zsidó gyermekek nevelésére képesek legyenek.

Igaz, a német zsidóság is csak katasztrófája pillanatában ébredt rá kötelességére. De nem intő példa-e, hogy a zsidó társadalomnak a jövő nemzedékkel foglalkoznia kell, iskolákat kell számukra létesíteni, nemcsak a veszély esetére, amikor más iskolába nem járhatnak, hanem annak az egyszerű igazságnak a kedvéért, hogy jó zsidót, csak a zsidó iskola nevel.

Emberbaráti és kultúrmunka Győrött

A győri kongr. izr. hitközség ifjúsági kultúregyesülete rendkívül élénk kulturális munkára készül. Zsidó szabadegyetemi előadásai a helyi zsidó élet méltán nagy sikerű eseményei, melyeken a zsidóság rendszerint nagyszámban jelenik meg. Az előadásokat a hitközségi iskola épületéből levő kultúr-teremben tartják.

Január 6-án nyitották meg a szabadegyetem IV. szemeszterét distingváltnak előkelő közönség jelenlétében. Dr. Váradi Andor tartalmas megnyitója után Purjesz M. énekelte nagy hatással, majd dr. Kallós Henrik kormányfőtanácsos, a hitközség illusztris elnöke tartott emelkedett színvonalú előadást a magyar zsidóság küzdelméről a recepcióért. Előadása után a megjelentek lelkes ovációban részesítették a népszerű elnököt. Az előadások további sorrendje: jan. 9. Dr. Polgár Sándor: „A kenyéradó növények”, jan. 16. dr. Erdély Ernő: „A gázháború”, jan. 23. Ullmann Frigyes: „Német zsidók az újkorban”, I. és dr. Nagy Jenő: „Séta az emberek között”, jan. 30. Ullmann Frigyes: „Német zsidók az újkorban” II. és Hoffmann Adolf: „Időszerű gazdasági kérdések”, febr. 6. dr. Vermes Ödön: „Jogi tanregény és Berán Pál: „dr. Zamenhoj és az Eszperanto”, febr. 13. dr. Hacker Imre: „Jog és méltányosság” és dr. Krausz Mór: „A szegény ember meg a betegsége”, febr. 20. Győry Elomér, a teológiai fakultás magántanára, a győri ref. egyház vezető lelkésze: „A közszellem”,

febr. 27. Ullmann József: „Maimuni Mőzes” és dr. Polgár Győző: „Egy kis életbölcséleti kirándulás” márc. 6. dr. Boros István székesfehérvári rabbi: „Felvilágosító emancipátorok”.

Mint ebből látható, a szabadegyetem az egész téli évszak folyamán gondoskodik a győri zsidóság kultúrigényeinek kielégítéséről és különös értékeisége ennek a munkának, hogy a kultúregyesület a legutóbbi időben kapcsolatot keresett és talált a másvallású ifjúsági egyesületekkel is esere-kultúrelőadások tartására. Ennek eredménye Győry Elemér ref. teológiai tanárnak febr. 20-án tartandó, rendkívül érdekesnek ígérkező előadása. Az egyesület élén dr. Rothauser György orvos, képviselőtestületi tag, elnök, dr. Váradi Andor orvos és Reich Ottó mérnök, alelnökök tevékenykednek avatottan.

Áldásos munkát végez a győri izr. nőegylet is. A múlt év végén a szokott méreteket messze meghaladó felruházási akciót indított. 263 mindkét nembeli szegényt ruházott fel tetőtől talpig. A felruházottak fele a szegénysorsú elemi- és középiskolai tanulók sorából került ki. Az összes felruházottak szeretetszomogát is kaptak, melyeket a nőegylet tagjai nagy bőségben bocsátottak az egyesület rendelkezésére. Az áldozatos munka vezetője az egyelet érdemes elnöke: Kohu Albertné, akinek kitűnő munkatársai: Hercz Gézané alelnök, Biró Jakabné és Reich Jenőné segítettek nagy körültekintést igénylő munkájában.

TAGADJAK, DE IGAZ,

hogy a pászkasülés azoknak a hitközségeknek számára, amelyek ezt házi kezelésben végzik el, igen jelentős jövedelmet jelent. Igen sok községben az előjárói tisztségre nem a szigorúan vallásos élet az elengedhetetlen ajándékkal és így alig hihető, hogy vallásos szempontból törekvésnek ezen a téren is monopóliumra. Tudunk egy községről, amely megszüntette a szegények számára az ingyen maceszt, csak annyit engedélyezett, hogy a felemelt gabella egy részét betudja a macesz árába. A szegény embernek azonban nem telik húsrá és így nem igen tud a lefizetett gabella révén annyi elismerényt gyűjtöni, hogy azon pászkát vásároljon. Érvényesül tehát a bölcs elv, hogy akinek nem jut húsrá, ne akarjon pászkát se. Ha pedig szorgalmasan vásárolt húst és kapott gabella-elismerényt, kaj kedvezményes pászkát is. A gazdaság tehát jutalmazza, a szegényt bünteti. Ezzel szemben Nagyváradon most

vették házi kezelésbe a pászkát és kikalkulálták, hogy bár az ára olcsóbb lesz, mint volt eddig, a szegényeket el lehet majd látni ingyen macesszel, sőt a gabellát is le lehet szállítani, mert a hitközségnek nem lehet célja, hogy a hagyományokhoz ragaszkodó tagjait sujtsa külön adókkal és futni hagyja azokat a vallástulánokat, akik a hentesnél szerzik be szombatra a sólethez való sonkát.

TAGADJÁK, DE IGAZ,

hogy a magyar zsidó hazafias érzését, szülőföldjéhez való ragaszkodását akkor is megőrzi, ha egész életre elveti sorsa idegenben. Itt van Zukor Adolf esete, filmkirálynak ismerik Amerikában, fejedelmi vagyon felett rendelkezik, része van minden jóban, elismerésben, dicsőségben, még sem mulasztja el, ha Európába jön, hogy hazáé is ellátogasson Ricsére, a kis tiszaháti faluba. Fejedelemszerű adományokat osztogat ilyen alkalomkor, nemcsak a családjának, nemcsak a kis falusi hitközségnek, hanem mindenkinek, aki a falujához tartozik. Hét éve, amikor otthon volt, megkérdezte a bírótól, mivel lehetne az összesség segítségére. Az értelmes magyar ember csak azt kérte, hogy juttassa ivóvízhez a faluját. A községnek nem volt ivóvíze, a Tisza piszkos, fertőzött vizét itták, s nem volt olyan esztendő, hogy tifusz ne szántott volna végig a lakosságon. Zukor Adolf négyezer méterre fúrattat, hogy jó ivóvíze legyen Ricsének. A kut bőven ontotta a vizet, csak most vagy két hónapja apadt el. Ujra a Tiszából merítének főzésre és ivásra vizet és így fognak lenni, amíg Zukor Adolf nem javíttatja meg a kutat, mert eddig hiába instánciáztak a hatóságoknál, nem intézkedtek — nincs fedezet a kutfúrására.

TAGADJÁK, DE IGAZ,

hogy mind gyakrabban jelennek meg a fővárosban és a vidéken is plakátok, hogy „A testvérek csak keresztény keresztény üzletekben vásároljatok”. A rádió is, amely ismert, hogy milyen nagy előzékenységgel áll zsidó előfizetői rendelkezésére, például a fennállása óta egyetlen egyszer rendezett héber dalelőadásával, a szövetségek pártolására csínál nagy agütiációt. Tereszserűség és céltudatosság látszik ez akciókban. Ezzel szemben nem tudunk arról, hogy zsidó részről az összeiartozás nagy érzését istápolnák, sőt úgy tudjuk, hogy még a horogkeresztes német portlékával szemben sincs hivatalos zsidó helyeken előítélet, mert a különböző náci gyárak rájöttek, hogy kellő helyre juttatott dús jutalékokkal jó drágán el lehet adni zsidóknak olyan portlékát, amit a világ legtöbb részén csak azért nem vásárolnak, mert „Made in Germany.”

A Talmud története

Irta: Steiner Jakab, aszódí főrab

A Talmud tartalmazza egy részét annak, ami a zsidó nép körében 2000 évnél több idő befolyása alatt történt és amit az iskolákban ezen idő alatt tanítottak. Megőríz számunkra ősrégi hagyományokat, tanításokat, mondákat és elbeszéléseket, másrészt pedig élénk képet nyújt nekünk azokból a vitaközpontokból, amelyek a későbbi iskolákban folytak a tudósok között és csak az V. század végén Babyloniában záródtak le.

Tartalmilag tulajdonképpen jogi s vallási törvényekről szól, továbbá régi szokásokat tárgyal, amelyeket a nép megtartott. De olyan tanításokat is, amelyek nem vonatkoznak törvényekre, szintén elkiismeretesen meg lettek őrizve. Ilyenek a böcs életssabályok, a történeti hagyományok orvosi, természetrajzi, földrajzi és etnográfiai megfigyelések, átszarmasztattak és átadattak szájról-szájra. Úgyszintén asztrológiai és asztrológiai tapasztalatok átöröklődtek nemzedékről-nemzedékre.

Mindezeket a mesterek tanították, sokszor csak megemlítve, mások megint fözetesen megvitattva és a tanítványok emlékébe vésvé. A zsidó életben, mint a keleti népekében általában a vallás, az élet minden vonatkozásait az egész fizikai és erkölcsi embert a maga gyám-sága alá vette. Így értjük aztán, hogy a Talmud szerkesztésénél a törvények mellett, amelyek főrészt képezik, olyan szóbeli hagyomány is fölvetetett, amely nem a zsidó vallásos gyakorlati életre vonatkozik. Ennek a körülménynek köszönheti a Talmud a sokoldalúságát és magas értékét, valamint fontosságát a régi népek kultúr-, jogi- és vallástörténet szempontjából is.

I.

A hagyomány a Mózes előtti időben.

Már a legrégebbi időben voltak bizonyos törvények és vallási szokások.

A első ősatyáról, Ábrahámról azt mondja a biblia, hogy „Megőrizte őrzetemet, parancsolataimat, törvényeim és tanaimat”, a hagyomány pedig hozzáfűzi, hogy még a rabbinikus előírásokat is szem előtt tartotta. Ezt bizonyára úgy kell érteni, hogy Ábrahám s a többi ősök oly szempontokat is szem előtt tartottak, amelyeket a böcsök is később elrendeltek.

Lábán azt mondta vejenek, Jákobnak: „tölts ki ennek a hetét, akkor odaadjuk neked amazt is”, már pedig a Sivó imé hamiste csak későbbi szokás. Úgyszintén a gáyszra emlékezve azt találjuk, hogy József „tartott atyjának hét napi gyászt”. Errenézve a középkor egyik legjobb kutatója és talmudtudója Maimuni azt mondja,

hogy Mózes a hét napi gyászt és a hét napi lakodalmi ünneplést haláchává emelte, noha ez már a Bibliában fenti helyeken világosan meg van mondva.

A vallási kultuszra nézve is találunk némi adatokat a bibliában. Mint baromtenyészítő nomád nép nem volt az ősatyáknak egy központot képező szentélyük, hanem ahol legelőt találtak ott egy időre letelepedtek és oltárt építettek, vagy követ, mazévó állítottak, melynek tetejére olajat öntöttek (Gen. 12. 8, 22, 13, 28. 18, 35. 14, Sám. 7. 6.). Az oltáron kívül még az ima is említve van.

Nagyon fontos törvény a circum-cisio, amelyet Isten Ábrahámnak következőképpen parancsol: „Ez az én szövetségem, megőriztétek köztem és köztetek és magzatod között utánad.” (Gen. 17. 10.) Továbbá a gid hanóse (M. I. 32. 33.).

Jogi törvényekről az ősatyák idejéből nem igen van tudomásunk. A kereskedelem ugyanis nem játszik nagy szerepet állattenyészítő törzsnél. A vétel készpénzben történt, még pedig a város kapujában a nép szemeláttára és füle hallatára. Úgy olvassuk Ábrahámnal, hogy midőn felesége, Sára meghalt, megvette Chéth fiaitól a Machpela barlangját „Ábrahám megvett birtokul Chéth fiai szeme előtt mindazok előtt, akik jöttek a városa kapujába.” (Gen. 23. 8.)

Ruth könyvében azt is olvassuk, hogy az adás-vevésnél az eladó levette saruját és a vevőnek átadta. „Ez volt azelőtt szokás Izraelben a megváltásnál s a cserénél, bármely dolog megerősítésére: lehúzza az egyik saruját és átadta a másiknak, az volt a bizonyág Izraelben. (Ruth 4. 7.) Bizonyára azért választották a sarut, mivel az mindig az illetőnél volt s így legkényelmesebb. (Ibn Ezra u. o.) A cipőlevetés aktusával a Chalicánál is találkozunk, ahol szintén az az értelme, hogy a sógor eladja jogát, hogy elhajt testvéreinek feleségét elvegye, amelyhez törvény szerint joga van. A régi népek-nél ugyanis a házasság is csak vétel volt. A férfi adott az asszonynak ajándékot és külön a leány apjának egy megfelelő összeget, Mattan Móhar.

II.

Az írott és szóbeli tan viszonyáról.

A Biblia feltételezi egy szóbeli tanak a létezését. Ezt számos törvényből következtethetjük, amelyeket nem értettünk volna meg szóbeli hagyomány nélkül. Így például, ha azt olvassuk: „És vágj le barmodból és juhodból, amint én ezt néked megparancsoltam” (M. V. 12,

Ha lábaid gyógyítani akarja és elegáns cipőben akar jártatni, akkor eljött **NAGY S.** modern ortopéd-cipésznek: kényelmese. **Múzeum-körút 11** Gr. Károlyi u. old. Tíróé 86-1-66

21.), világosan kitűnik, hogy egy hagyományos tan is volt. Ugyancsak (M. II. 21.) azt látjuk, hogy a jogi törvényeket szintén úgy tárgyalja a Biblia, mint amely a hagyományt feltételezi. "Ha veszel egy héber szolgát, hat évig szolgáljon, a hetedikben pedig menjen el szabadon, ingyen". Ez a kifejezés; „Ha veszel” mu-

tatja, hogy valahol már szónak kell lenni arról, hogy szabad rabszolgát venni.

A továbbiakban az is van feltételezve hogy az apa a leányát is eladhatja, de ez mind mint ismert dolog lesz tárgyalva, anélkül, hogy magáról, az eladás módjáról, vagy a hozzá szükséges szerződésről szó esnék.

A fecske legendája

(Salamoni mese)

Irtá: dr. Kunos Ignác egyetemi tanár

Még abban az időben volt, amikor Bölcs Szulejmán (Salamon) uralkodott embereken, állatokon egyaránt. Sok mindenhez értett, sok mindent tudott a hatalmas király. Egyaránt ismerte a halandók nyelvét, az erdei vadak üvöltését, a négylábúak bögését, a kígyók sziszegését, a bogarak zümmögését, sőt a fák susogását és a levelek zizegését is.

És parancsba adta a király egy nagy napon, hogy mely állat miből éljen és mi legyen a táplálkozása. Kinek hüsevést jallt, hol gyenge állatokét, hol erősekét, kinek pedig füvet, gyökeret meg gyümölcsféléket. Ép a kígyó gyűrűződött előtte, akihez így szólott a nagy király: A te táplálékod pedig embervér legyen.

És e pillanattól kezdve ráesett a kígyó az emberekre, beléjük mart és úgy szitta ki a vérüket. Zúgolódás támadt e miatt az emberek közt, meg méltatlankodás. A király fülig jutott el panaszuk és így szólott egy nap hozzájuk:

— Miért panaszkodtok? Min méltatlankodtok?

Azok felelik mély alázattal, hogy ha továbbra is pusztítgat bennünket a kígyó, kivész a fajunk és kihalunk a föld színéről.

— Gondom lesz rátok, — mondja a király — segíték a bajotokon.

Gondolkozóba esik a nagy bölcs és ahány állat van a föld kerekéségén, mind a színe elé parancsolja egy nap. Ott se-reglettek össze egy rengeteg panasz-ság közepette. Oroszlán, tigris, elefánt, farkas, ló, sas, keselyű és sok-sok ezer állat, mind ott áll a király előtt. Trónusára száll a bölcs uralkodó s így szól az állatvilághoz:

— Azért hívattalak benneteket, hogy meghallgassam panaszaitokat. Beszéljétek:

Elsőnek az ember közeledik a trónus-hoz s térdet, fejet hajtva, így szólal meg:

— Ó bölcs fejedelem, az a mi nagy kérdésünk, hogy más állat vérével táplálkozzék a kígyó, nem pedig a mienkével, az ember vérével.

— Miért? — kérdezte a király.

— Azért, — feleli az ember, — mert Isten teremtményeinek mi vagyunk a legkülömbjei.

Nagy riadalom tör ki e szavakra. Most meg az állatok méltatlankodtak. Úgy ordítottak, úgy üvöltöttek, úgy esaholtak, úgy rőfögtek, hogy a föld is megrengett belé.

— Csend legyen, — szólott a király parancsa, — figyeljétek a szavamra.

Némaság szállt rá a nagy síkság mindenségére. Szulejmán, a bölcs pedig így szólalt meg:

— Az állatok egyik legapróbbjának, a szúnyognak szól a parancsom. Sorba veszed az állatokat mind és sorra kóstolod a vérüket. Amelyiké a legízletesebb, azt juttatom a kígyó táplálékául. Ti pedig — fordul az állatok felé — mához egy esztendőre megint idejősztok és meghallgatiuk a szúnyogot, hogy mi lesz a jelentése.

A király felállott és szerteszéledez a sok állat, ahány, annyifelé.

Nagy idő az egy esztendő, el is végezte a szúnyog a dolgát, sorra kóstolta a sokféle vért. Ép letelőben az egy esztendő és csak úgy nyüzög a sok állat, mind a nagy síkság felé igyekszik. Ott zümmög közöttük az apró szúnyog is és amint ugrál-bugrál a síkság felé, a fecske vetődik az útjába.

— Jó napot, fecske pajtás, — köszönti a szúnyog.

— Isten hozott, pajtika, — fogadja a fecske, — hova oly sietve?

— Szulejmán királyunk színe elé, — feleli nagy büszkén a kis szúnyog.

— Igaz, — mondja a fecske, — hisz ép a te szavadat lesi majd minden állat, ember. Mondsza csak, hát melyikönk vére a legízletesebb?

— Az emberé, — kottyantotta ki idő-előtt a szúnyog.

— Az emberé? — kiáltja meglepődötten a fecske.

— Azé hát, az emberé, — ismétli meg a szúnyog.

És amint harmadszorra is meg akarja ismételni és már tátja is a kis száját, nagy hirtelen feléje csap a fecske és kitéri a nyelvét. Nagyon szisszen nagy fájdalommal a szúnyog s menekül a madárka felé, oda a síkság felé, a király színe elé. Am nyomában a fecske, egyre ott kővályog körülötte s szemmel tartja a szándékát. Ott ül a trónusán a bölcs király és legelső szavát a szúnyoghoz intézi:

— No, te kis szúnyog, — kérdi tőle — sorra kóstoltad az állatok véréte? Megannyit megízlelted?

Felelni akarna a szúnyog, de nem tud szegényke, nincs meg a nyelve.

— Kz... kzz... kzzz... -csak ennyit tud nagynehezen kinyögni.

Néz a király a szúnyogra, hogy nincs-e valamelyes baja.

Ott röpdös a fecske a trónus körül és gondolja magában, hogy itt az ő ideje, most segíthetne az embereken. Odabilien a király elé és így szól hozzá, alázattal meghajolva:

— Megnómult szegényke, azért nem beszélhet a szúnyog. Együtt róttuk az utunkat és elmondta nekem a vér dolgát, a tapasztalatát.

— Akkor te beszélj helyette! — parancsol rá a király. — Melyik állatnak legízletesebb a vére, halljuk?

— A békáé, — feleli nyugodtan a fecske. — Ugy-e kis szúnyog?

— Kz... kzz... kzzz... — nyögdécseli nagynehezen a szúnyog.

— Jól van, — mondja a hatalmas király, — mátol kezdve béka jár a kígyónak, nem pedig ember vére.

Azzal felkel a helyéről és ahányan annyifelé szélednek el. Mindenki meg volt nyugtatva, csak a kígyónak nem tetszett a csere. Leste is a fecskét, hogy kiadja rajta a mérgét. És ahogy elrepül mellette a kis madár, vidáman, boldogan a segítségén, feléje csap a kígyó, hogy egyet marjon rajta. Ép hogy észrevette a fecske, ép hogy idejében menekülhetett meg. És csak a farkát ragadhatta meg a kígyó, annak is a közepetáját, az maradt a szá-jában.

Azóta van úgy a fecskével, hogy viláformájú a farkincája és azóta van úgy a kígyóval, hogy béka a tápláléka.

Szereti is a fecske az embereket, hát még az ember a fecskéket. Házatáján helyt ad neki, ételt, morzsát juttat neki s nyugodtabb a teste, lelke, ha fecske van körülötte.

Felelős szerkesztő és kiadó:

KECSKEMÉTI VILMOS